

II RIIGIKOGU

3. istungjärk.

Protokoll nr. 63 (2).

1924 a.

II Riigikogu koosolek 21. weebruaril
1924 a. kell 10 hom.

Kokku on tulnud 79 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: siseminister **K. Einbund**, kaubandus-tööstusminister **B. Rostfeld**, kohtuminister **R. Gabrel**, töö-hoolekandeminister **O. Amberg**, põllutöömister **A. Kerem**.

P ä e w a k o r d:

1. Seadus 10. oktoobri 1919 a. maaseaduse läbi wõõrandatud mõisadel olewate majade kohta, millel põllumajanduslikku otstarbet ei olnud — Riigikogu liigete **W. Hasselblatt'i**, **C. Schilling'i** ja **G. Kress'i** ettepanek.

2. Seadus maaseaduse § 1 märkus 1 ptk. 2 täiendamise kohta — Riigikogu liigete **W. Hasselblatt'i**, **C. Schilling'i** ja **G. Kress'i** ettepanek.

3. Põlise tarwitamise ja eluaseme seadus — Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

4. Seadus wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise seaduse muutmise kohta — Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

5. Seadus weneaegsete riigi hoiukasade hoiusummade wäljamaksmise kohta — Riigikogu liigete **M. Juhkam'i**, **Chr. Kaarna** ja **T. Kalbus'e** ettepanek.

6. Koosseisu komisjoni ettepanek Riigikogu liigete **P. Keerdo**, **H. Allik'u**, **W. Kangur'i**, **J. Tomp'i**, **A. Janson'i** ja **J. Reesen'i** wangistamise kohta.

7. Rkl. **A. Jõeäär'i** küsimine põllutöoministrile **Sipa** mõisa planeerimise kohta.

8. Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete **P. Keerdo**, **J. Tomp'i** ja **J. Reesen'i** arupärimise peale koosolekute seaduse ja walimiswabaduste rikkumise kohta politseiwõimude poolt.

9. Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete **H. Heideman'i**, **W. Kangur'i** ja **P. Keerdo** arupärimise peale sõdurite peksmise kohta 2. jalawäe rügemendis ja tagakiusamise kohta poliitilise meelsuse pärast **Pärnu garnisonis**.

10. Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete **A. Tamm'e**, **J. Uibopuu**

ja **E. Weberman'i** arupärimise peale **Wene-Balti** tehasele antud laenu asjus.

11. Wabariigi Walitsuse wastamine Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale **Leebikuse** majapidamise kooli asutamise asjus.

12. Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete **O. Köster'i**, **R. Penno** ja **A. Kütt'i** arupärimise peale wõõrandatud maade eest tasumaksmise küsimuse kohta.

13. **Gustaw Tamm'e** päralt olewast maaomandusest 800,4 ruutsülla eraldamise seaduseelnõu — üldkomisjoni ettepanek.

Üldkomisjoni aruandja rkl. **A. Jõeäär**.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **O. Köster**, pärast sekretäär **T. Kalbus**.

Koosolek algab kell 10.20 min.

1. Päewakorra muutmine. Juhataja **K. Wirma**: Päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud.

Sõjaministri kohustetäitja **K. Einbund**: Ma paluksin päewakorrapunkt 9 — Wabariigi Walitsuse wastamine Riigikogu liigete **H. Heideman'i**, **W. Kangur'i** ja **P. Keerdo** arupärimise peale sõdurite peksmise kohta 2. jalawäe rügemendis ja tagakiusamise kohta poliitilise meelsuse pärast **Pärnu garnisonis** — päewakorrast wälja jätta ja wõtta see punkt järgmise koosoleku päewakorda. Põhjendan oma ettepanekut sellega, et, kui sõjaministri kohustetäitja, alles eile ministri üle wõtsin, mille tõttu pole suutnud tutwuneda materjaaliga, mis selle küsimuse kohta käib. Kuna aga endine sõjaminister Riigikogu poolt wabastatud on ja temal wõimalust ei olnud selle küsimuse peale enne lahkumist wastata, siis paluksin mulle wõimalus anda wastata järgmisel korral.

Juhataja **K. Wirma**: Ettepanek on tehtud 9. päewakorra-punkti wälja jätta. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawana murega on ettepanek wastu wõetud.

Päewakord on sellega kindlaks määratud. Enne, kui päewakorra juurde asuda, on sekretäiril sõna tänuawalduse ettekandmiseks.

2. Tänuawalduse ettekandmine Läänemaa õpetajate seminaari awamise puhul. Sekretäär **O. Köster** (loeb): Riigikogu juhatusel. Läänemaa õpetajate seminaari awamisaktusel awaldatud soowil annan edasi Riigikogule Läänemaa elanikkude sügawama tänu suure kingituse eest Läänemaale, kauni ja awara haridustempli eest, mille peale meie rahwas uhke wõib olla. **A. Weiderman**. Haridusminister.

3. Teadaandmine muudatuste kohta Riigikogu koosseisus. Tagasi on astunud Riigikogust **Johannes Reesen** — väljaspool rühmi, — töörahwa ühise wäerinna Pärnumaa walimisringkonna nimekirja järele. Kutse on saadetud järgmisele kandidaadile sama walimisringkonna nimekirja järele — **Alice Leewald**'ile. Tagasi on astunud Riigikogust **Rudolf Weiram** — Eestimaa töörahwa partei Riigikogu rühma liige, töörahwa ühise wäerinna Wõru-Walga-Petseri walimisringkonna nimekirja järele ja kutse on saadetud järgmisele kandidaadile sama walimisringkonna nimekirja järele — **Aleksander Reinson**'ile.

4. Teadaandmine P. Baranin'i, W. Grigorjew'i ja J. Seljugin'i küsimisele käigu mitteandmise kohta. **Juhataja K. Wirma**: Riigikogule on teatada, et Wene Riigikogu rühma nimel on esitatud Riigikogu liigete **P. Baranin'i**, **W. Grigorjew'i** ja **J. Seljugin'i** poolt küsimine, millele Riigikogu juhatus ei saanud kodukorra § 95 põhjal käiku mitte anda.

5. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. Sekretäär **O. Köster** (loeb): 1. Tulumaksu-seaduse osalise muutmise seadus antud rahaasjanduse komisjoni; 2) 19. jaanuari 1920 a. liikumata waranduste maksuseaduse muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni; 3) täiendusseadus mõnede muudatuste kohta ärimaksu-seaduses — rahaasjanduse komisjoni; 4) riigiametnikkude ja -teenijate palgaseaduse osalise muutmise täienda-

mise seadus — rahaasjanduse komisjoni; 5) maaseaduse § 20 täiendamise seadus — maakomisjoni; 6) omawalitsuste maksuseaduste muudatuste ja täienduste ajutine seadus — omawalitsuse komisjoni; 7) Narwa linna administratiivpiirkonna laiendamise seadus — omawalitsuse komisjoni; 8) tsiwiil kohtupidamise seaduse §§ 1222¹² ja 1222¹⁴ märkuse muutmise seadus — üldkomisjoni; 9) karistuste ja kohtupidamise korra muutmise seadus mõnesugustes süüteoasjus — üldkomisjoni; 10) seadus riigile ülewõetud waranduste ülesleidmise eest maksetawa tasu kohta — rahaasjanduse komisjoni.

6. Seadus 10. oktoobri 1919 a. maaseaduse läbi wõõrandatud mõisadel olewate majade kohta, millel põllumajanduslikku otstarbet ei olnud — rkl-te W. Hasselblatt'i, C. Schilling'i ja G. Kress'i ettepanek.

C. Schilling (sks.): Ma panen ette päewakorra - punkt 1 all tähendatud seaduseelnõu anda maakomisjoni.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Schilling'i poolt on ettepanek tehtud anda seaduseelnõu maakomisjoni. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

7. Seadus maaseaduse § 1 märkus 1, ptk. 2 täiendamise kohta — rkl-te W. Hasselblatt'i, C. Schilling'i ja G. Kress'i ettepanek.

C. Schilling (sks.): Ma panen ette päewakorra - punkt 2 all tähendatud seaduseelnõu anda maakomisjoni.

Juhataja K. Wirma: Rkl. Schilling'i poolt on ettepanek tehtud anda seaduseelnõu maakomisjoni. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

8. Põlise tarwitamise ja eluasemeseadus — Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma ettepanek.

A. Jõeäär (sd.): Panen ette anda seda seaduseelnõu maakomisjoni.

Juhataja K. Wirma: On ettepanek tehtud käesolew seaduseelnõu anda maakomisjoni. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

lutöökoolidele jne. on tarwis teatawal määral maid reserweerida. Sellekohane nimekiri on põllutööministeeriumi poolt kokku seatud ja Wabariigi Walitsusele kinnitamiseks esitatud. Wabariigi Walitsus on enne otsustamist asja andnud läbikaalumiseks erikomisjoni kätte, millest osa wõtma on kutsutud peale teiste ka eriteadlased Riigikogu liikmed. Komisjoni pidi seisukoha wõtma, kas niisugune maade reserweerimine otstarbekohane on ja mil määral seda teostada. Sellekohane erikomisjon on läinud sügisel oma töö teinud ja üldjoontes jaatava seisukoha wõtnud walitsuse ettepaneku kohta. Lähemal ajal seisab ees kawatsetud wõrgukawa kinnitamine Wabariigi Walitsuses. Enne aga kui lõpulikku wõrgukawa kinnitamiseks esitada, lugesin mina tarwilikuks selle kawaga tutvustada ka maakomisjoni. Selles mõttes olen ka maakomisjoni juhatause liikmega läbi rääkinud ja palusin seda wõimalust minule ühel lähemal maakomisjoni istumisel lubada. Warem nimetatud kawas on ette nähtud, et Sipa mõis tuleks reserweerida hobusekaswatuse seltsile. Mõisade kohta, mida kawatus oli kawas ettenähtud otstarbeks ära kasutada, on Wabariigi Walitsuse poolt otsustatud rendilepinguid sõlmida kunni 1925 a. Neil põhjustel on ka Sipa mõis senni planeerimata. Muidugi kawatsetakse ka Sipa mõisa planeerida, kuid peale selle, kui kawatsetud eriotstarbed on lõpulikult selgunud, et siis ka planeerimise juures nende otstarbe teostamine oleks ette nähtud.

2) Kas kawatseb põllutööministeerium Sipa mõisa lähemas tulewikus planeerida, et seltskondlikkude, omawalitsuse ja ka kohalikkude elanikkude soowidele wastu tulla?

Peale waremalt ettetoodud asjaolude oleks minul põhjust ehk seletada, et seltskondlikkude ja omawalitsuste soowe lahendada wõimalik on planeerimise korral. Käesolewal ajal, kus mõis 1925 a. wälja on renditud, ei saa põllutööministeerium omawoliliselt üht ehk teist maatükki eraldada.

Lõpuks, missugused andmed on põllutööministeeriumil hobusekaswatuse seltsi sihtide kohta hobusekaswatuse alal ja kas wastab tõele oletus, et ministeerium kawatseb tähendatud seltsi soowidele wastu tulla? Siin on tegemist meie maatõugu hobuse kaswatamisega, selle siht on üldiselt teada, mille pärast tarwilikuks pean seda mitte laiemalt se-

letama hakata. Mõis on selleks otstarbeks reserweeritud.

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on härra siseministril arupärimise peale wastamiseks.

13. Wabariigi Walitsuse wastamine P. Keerdo, J. Tomp'i ja J. Reesen'i arupärimise peale koosolekute seaduse ja walimiswabaduste rikkimise kohta poliitseiwõimude poolt.

Siseminister **K. Einbund**: Aus-
tatud Riigikogu liik-
med! Allakirjutajad,
härrad Keerdo, Tomp
ja Reesen seletawad,
et koosoleku-seaduse
järele walimiseelsed
koosolekud teatamise
korra alla ei kuulu.
Samuti ei kuulu tea-
tamise korra alla ka
kinnised koosole-
kud, järjelikult ei oleks
seaduse järele
26. now. koosolekul kell ¼8 õhtul
politseil mitte õigus
olnud ilmuda
koosolekuruumi Wene-Balti
tehaste ühte elumaija,
seal läbiotsimist toime
panna ja paluda koosolekut
laili minna. Küsitakse,
kas kõik see teada on ja
kas süüdlased on wastu-
tusele wõetud. Kõneal-
lewu juhtumine sai minule
isiklikult juba warem
teatawaks, see on, enne
kui see arupärimine
esitatud, ja minule näis
asja kõige esimesest
muljest, et siin seadus-
rikkumisega tegemist
on ja lasksin kaitse-
politsei peawalitsuse
ülemat teatada sellest
prokuratuurile, et juur-
dlust toime panna
süüdlaste ametnikkude
wastutusele wõtmiseks.
See oli weel enne, kui
arupärimine esitati.
Sellest toimepandud
juurdlusest selgus, et
wastawal koosoleku
seaduse § 18 p. 6
kokkukutsutud koosolek
mitte kinnine ei olnud.
Siin kõneldakse
koosolekust, mis ära
peetakse kinnises
ruumis ja millest
osawõtmine ole-
neb kokkukutsuja
sellekohasest isiklikust
kutsest. (O. Gustawson, is.:
See on walimiseelne
koosolek.) Kõneal-
lewal juhtumisel aga
selgus, et koosolek
ei olenenud mitte
kokkukutsuja selle-
kohasest isiklikust
kutsest ja sellepärast
tuli tema uurimise
tagajärgede järele
arwata awalikkude
koosolekute liiki.

Mis puutub aga teise
kõnemesse, kas see
koosolek oli walimiseelne
wõi mitte-walimiseelne,
siis selgus kõigi
koosolijate tunnistamisest,
et nemad ei olnud
kokku tulnud walimiseel-
seks koosolekuks, waid
olid kokku tulnud
ühe ja teise asjaolu
üle kõnelemiseks.
Siin nemad ütlesid
ka, missuguste asjade
üle, mis ühenduses
olid nende seisukorra-
ga ja ma ei tea, mis wab-

riku, wist sitsiwabriku seisukorraga. Nii selgus, et see koosolek ei olnud mitte walmiseelne koosolek. Hoolimata kõigest sellest näis mulle, et kuigi see koosolek oli awalik koosolek, et politsei mitte öieti ei talitanud, seepärast palusin juurdlusmaterjaali ühes süütõstmisega ametniku wastu saata kohtupalati prokuröörile. Täiendawal järelewaatusel on selgunud, et politseiwõimudel on küllalt põhjust olnud sellekohaste materjaalide järele just sellesse elukorterisse sisse minna, ja on selgunud ka, et koosolek ei olnud mitte walmiseelne ega ka kinnine koosolek. Kõike seda arwesse wõttes tuli wastus kohtupalati prokuröörilt 5. dets., et „lõpetan § 253 põhjal“. Minule näis, et juurdlus Lydia Kirnberg'i ja teiste kohta wõis küll lõpetatud olla, aga ametniku kohta ei wõidud juurdlust siiski weel mitte lõpetada. Tegin ettepaneku peawalitsuse ülemale weel täiendawalt asi selles osas kohtupalati prokuröörile süüdistuse tõstmiseks saata. Selle peale on wastus kohtupalati prokuröörilt: „Siinjuures tagasi saates juurdlust Lydia Kirnberg'i ja teiste kohta teatan Teile, et juurdluse läbiwaatamisel saab igakord prokuratuuri poolt tähele pandud, kas juurdluse toimetajad ametnikud seaduspäraselt toimetanud on. Käesolewas asjas prokuratuur ei leia kuriteo wõi üleastumise tundemärke ametnikkude tegewuses ja ei leia ka tarwilikuks süüdistust tõsta.“ Järelikult käesolewas asjas ei ole ametnikud süüdi leitud olewat. Asi on § 253 põhjal lõpetatud.

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on kaubandus-tööstusministril härra Rostfeld'il wastamiseks arupärimise peale.

14. Wabariigi Walitsuse wastamine A. Tamm'e, J. Uibopuu ja E. Weberman'i arupärimise peale Wene-Balti tehasele antud laenu asjus.

Kaubandus-tööstusminister **B. Rostfeld**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Arupärimise-ettepaneku sisu on järgmine:

„I Riigikogu poolt 1923 a. wastuwõetud seaduse järele awati Wabariigi Walitsusele 90 miljoni marga suurune krediit Wene-Balti laewaehituse ja mehaanilise seltsile laenu andmiseks, misjuures walitsusele ülesandeks tehti hoolt kanda, et see riiklik laen täiesti kindlustatud oleks.

See laen anti Wene-Balti laewaehituse ja mehaanilise seltsi juhatajale ja saadi

kindlustuseks obligatsioonid seltsi waranduste peale.

Wene-Balti laewaehituse ja mehaaniline selts rekonstrueeriti 22. augustil 1922 a. peetud aktsionääride peakoosoleku otsuste põhjal, missugused kaubandus-tööstusministri poolt kinnitati, ja mainitud peakoosoleku poolt anti walitud juhatajale seltsi warandus üle.

Selle peakoosoleku seaduslikkuse wastu protesteerisid osa aktsionäridest kaubandus-tööstusministri ees, kes aga nende protesti tähele panemata jättis.

Selle peale andsid need aktsionärid nõudmise Tallinna-Haapsalu rahukogus Wene-Balti seltsi wastu ja palusid mainitud peakoosolekut mitteseaduslikuks tunnistada ja tema otsuseid kõigi järeldustega tühistada. Tallinna-Haapsalu rahukogu tegi kindlaks, et Wene-Balti seltsi aktsionääride peakoosolek 22. augustil 1922 a. seaduswastaselt kokku kutsutud ja peetud oli ja otsustas: Wene-Balti laewaehituse ja mehaanilise aktsiaseltsi peakoosolek 22. augustil 1922 a. tühjaks tunnistada ja kõik tema otsused maksuwõtetaks lugeda.

Selle otsuse peale on Wene-Balti selts edasi kaebanud ja järgmise kohtu instantsi otsus ei ole weel teada.

Kui aga Tallinna-Haapsalu rahukogu otsus kinnitust leiab, mis wäga tõenäolik, siis ei ole Eestis seaduslikku Wene-Balti laewaehituse ja mehaanilist aktsiaseltsi olemas ja riiklik laen on läinud mingisuguste eraisikute kätte, kelle poolt antud obligatsioonid Wene-Balti seltsi waranduste peale tühised oleksid.

Sarnane asjaolu peaks Wabariigi Walitsusele teada olema ja teda sundima aegsalt, enne kui selle seltsi warandused mitteseaduslikkude korraldajate läbi raisatud saawad, kindlustusi wõtma, et riigi poolt antud laen mitte kaduma ei lähe. Siinamaani ei ole aga kuulda olnud, et riigivalitsus mingid samme oleks astunud, et riigi huwisid kindlustada.“

Ma eeldan, et teil teada on asjaolud, mis sundisid Wabariigi Walitsust detsembris 1922 a. sekwestreerima Inglis-Balti ja Wene-Balti laewaehituse ja mehaanilise aktsiaseltsi warandusi. Sellepärast oleks ülearune nende juures pikemalt peatada. Tuletan ainult meelde, et siis, kui Inglis-Balti aktsiaselts rahalisesse kitsikusse sattis ja kui tehase sulgumine möödapääsematuks sai, töötas tehases umbes 1000 töölist ja ametnikku, kes jalamaid oleksid ilma teenistuseta jäänud ja

oma perekondadega uulitsale sattunud. (M. Martna, sd.: Igakord ei näe ma mitte seda suurt hoolt tööliste vastu.) Küll Teie seda pärast näete. (L. Johanson, sd.: Kui palju seal praegu tööl on?) Seal on praegu veel umbes pooled tööl.

Wene-Balti tehase seismajäämine oleks halwawalt mõjunud ka teiste Tallinna suuremate metalltehaste peale järgmistel põhjustel: Detsembrikuul 1921 a. sõlmisid Tallinna metalltehased nõukogude Wene-maa walitsusega lepingu 200 weduri parandamiseks peale. 30% sellest tööst wõtits oma peale Wene-Balti tehas. Teistel tehastel oli wõimatu lepingut täita ilma suurema nende hulgast — Wene-Balti tehase — abita. Kuna aga leping kollektiivne oli, siis wastutawad kõik tehased ühiselt tema täitmise eest. Arusaadaw, et Wene-Balti tehase seismajäämise pärast oleks teised metalltehased väga raskesse seisukorda sattunud. Sekwestreerimine oligi ette wõetud, et ära hoida Wene-Balti tehase seismajäämist. Kuna aga tema eksploateerimiseks raha puudus, siis määras Riigikogu 1. märtsi seaduse põhjal 90 miljonit marka krediiti, missuguse raha saatus Riigikogu liikmetele härra Tamm'ele, Uibopuu'le ja Weberman'ile nüüd muret teeb... (A. Tamm, rhws.: Teile ei tee muret?) ...ja põhjuseks on olnud selle arupärimise esitamisele. (M. Martna, sd.: See lause laseb mõista, et ainult arupärijatele muret teeb.) Küll Teie näete pärast.

Arwatawasti puudus aga eelnimetatud lugupeetud Riigikogu liikmetel wõimalus lähemalt ja üksikasjaliselt tutwuneda neid huwitawa küsimusega. Wist selle tõttu jäid arupärimise tekstist wälja väga olulised momendid ning kogu see „Wene-Balti tehasele“ antud laenuasi sai hoopis teise ilme, kui tal tegelikult on. Arupärijad on kindlas usus, et Riigikogu poolt 1. märtsil wastuwõetud seadus, mis on wälja kuulutatud läinud aasta „Riigi Teatajas“ nr. 35, awas „Wabariigi Walitsusele 90 miljoni marga suuruse krediidi Wene-Balti seltsile laenuandmiseks“ ning et see laen on antud Wabariigi Walitsuse poolt „seltsi juhatusel“. Kui arupärimise algatajad oleksid tarwilikuks arvanud tutwuneda „Riigi Teataja“ eelnimetatud numbriga, siis oleksid nad leidnud, et 1. märtsi seadusega „määratakse operatsiooni fondina erakorralist krediiti 90 miljonit marka laenuandmiseks sekwestree-

ritud Wene-Balti aktsiaseltsi waranduste walitsemiseks ja kasutamiseks.“ Krediidi määramise ajal walitses ja kasutas Wene-Balti aktsiaseltsi warandusi sekwestri walitsus, kellel makswate seaduste põhjal olid samasugused õigused, kui waranduse omanikulgi, — wälja arwatud õigus liikumata warandusi müüa ja pantida.

Sekwestri walitsusele, aga mitte seltsi juhatusel andiski Wabariigi Walitsus eelnimetatud fondist laenuna 80 miljonit marka waranduste walitsemiseks ja kasutamiseks.

1. märtsi seaduse § 3 näeb ka ette, et Riigikogu poolt määratud 90 miljoni margaline krediit „kulutatakse 22. oktoobril 1916 a. maksmapandud sekwestreeritud ettewõtete ja waranduste järelwalwe ja walitsemise kohta makswate määruste muutmise seaduse põhjal ja nõutakse wastuwaidlemata korras riigile tagasi.“

Ka selle weneaegse seaduse § 14 loeme, et riigi summad, mis olid tarwitatud waranduste walitsemiseks ja kasutamiseks, nõutakse tagasi wastuwaidlemata korras waranduste omaniku käest, — esimesed sekwestri alt wabastamise ajaks ja teised — tingimustel, mis olid määratud summade wäljaandmise juures ehk hiljem.

Need tingimused on pretsiseeritud sekwestreeritud waranduste walitsejale 23. aprillil 1923 a. antud juhtnõuroides ja näewad ette ka waranduste kasutamiseks antud summade tagasimaksmist enne sekwestri ärakaotamist.

Sekwestri ärakaotamise ajal ei wõinud aga tehaseomanik — Wene-Balti aktsiaselts — laua peale panna 80 miljonit marka ja Wabariigi Walitsuse ees tekkis küsimus, mis teha: kas nüüd kohe tarwitada temale seadusega antud õigust ja wõlgnew summa jalamaid wastuwaidlemata korras sisse nõuda wõi edasi lükata wõla sissenõudmise tähtaeg.

Oli täiesti selge, et nii suure summa wiibimata sissenõudmine tehase täielikku ruineerimist tähendab ja seisukord oleks kujunenud samasuguseks, nagu ta oli sekwestri wäljakuulutamise ajal. Ka nüüd oleks pidanud jääma täitmata tehasele antud tellimised ja oleks pidanud jääma ilma teenistusest terve hulk töölisi ja ametnikka. On muidugi loomulik, et tolleaegne — Riigiwanema Kukk'e — walitsus sellele teele asuda ei wõinud ja teise tee walis, mis rohkem wastas riigi majanduslikkudele huwidele. Nimelt lükkas ta riigi summade sissenõudmise täht-

aja edasi. Samadel põhjustel ei ole ka praegune Wabariigi Walitsus võimalikuks pidanud neid summasisid wiibimata sisse nõuda. Kuna Riigikogu liikmeid wõiwad huwitada üksikasjalised tingimused, millega Wabariigi Walitsus võimalikuks pidas Wene-Balti aktsiaseltsi warandusi sekwestri alt wabastada, siis toon ma allpool ette wäljawõtte Wabariigi Walitsuse protokollist 13. juunist 1923 a. Wõiksin weel juurde lisada, et need tingimused olid wälja töötatud Wabariigi Walitsuse poolt määratud komisjonis. Komisjon töötas Riigiwanema eesistumisel ja osa wõtsid temast tolaeagseid kaubandus-, sise- ja töö-hoolekandeministrid, — härrad Westel, Einbund ja Kaarna — ning sekwestri walitsuse juriskonsult härra Strandman ja riigikassa juhataja kohustetäitja härra Käärik. Tingimused olid järgmised: 1) Inglis-Balti ja Wene-Balti laewaehituse ja mehaanika aktsiaseltsid loobuwad igasugustest kahjutasu nõudmistest, mis wõisid tekkida seltside waranduste sekwestri alla wõtmisest ja sekwestri seaduse järele walitsemisest.

2) Wene-Balti aktsiaselts kindlustab nõudmiste tasumise, mis wabariigil Inglis-Balti seltsi wastu on.

3) Wene-Balti aktsiaselts kohustab ennast tasuma kõik need wabariigi kodanikkude nõudmised Inglis-Balti aktsiaseltsi wastu, mis wiimase raamatute järele juba kindlaks on tehtud.

4) Wene-Balti aktsiaselts kindlustab esimese, peale juba antud, obligatsiooniga oma kohustused, mis on tekkinud sekwestri walitsuse ja Eesti panga kaudu antud summadest, niisama ka ptk. 2-ses nimetatud kohustused.

5) Wene-Balti aktsiaselts kindlustab järgmise krediit-obligatsiooniga 140 miljoni marga suuruses wõlgade tasumise, mis Tartu rahulepingu põhjal Eesti riigile wõiksid kuuluda sel määral, nagu need summad lõpulikult selguwad, kusjuures krediit-obligatsiooni summa wõlgade ülemmäär ei fikseeri.

Siseministrit õigustada Wene-Balti ja Inglis-Balti aktsiaseltsi waranduste sekwestrit lõpetama peale selle, kui kaubandus-tööstusminister temale kokkuleppes eelpoolnimetatud aluste ja tingimuste asjus teatanud.

Kõik Wabariigi Walitsuse poolt üles seatud nõudmised täitis Wene-Balti aktsiaseltsi juhatus, ja kaubandusministri kohustetäitja andis teada siseministrile sel-

lest, kes 3. augustil wastawa määrusega warandused sekwestri alt wabastas.

Nagu sellest eelpooltoodud seletusest näha, ei ole Wene-Balti seltsi juhatajale mingisugust laenu antud, waid on nimetatud aktsiaseltsile pikendatud riigi poolt Wene-Balti tehase sekwestri walitsusele tehase walitsemiseks ja kasutamiseks antud summade tagasimaksmise tähtaega. Ei saa juurde lisamata jätta, et nende summade eest maksab Wene-Balti aktsiaselts riigile protsente seaduses ettenähtud suuruses, osa on 6% ja osa on 8%. (M. Martna, sd.: Praegusel ajal õige mõõdukas protsent.) See oli Riigikogu poolt antud seadus; ega siis Wabariigi Walitsus seda ei wõinud ümber teha. Kes juriidiliselt asjakäiguga tutaw ei ole, wõiks oletada, et Wabariigi Walitsus, edasi lükates summade tagasimaksmise tähtaega, kaotas õiguse seda tulewikus wastuwaidlemata korras teha. Sarnane oletus on täiesti ekslik, sest need õigused jääwad püsima. Niisama ei kaotanud riik oma õigusi selle läbi, et Wabariigi Walitsus obligatsioonid wastu wõttis. Wiimased wõeti mitte „laenu kindlustamiseks“, nagu arupärimise algatajad arwawad, waid et ära hoida Wene-Balti aktsiaseltsi waranduste edaspidist koormamist hüpoteekidega. Wiimane asjaolu oleks wõinud tulewikus teatawaid raskusi tekitada riigi nõudmiste realiseerimise juures nende täies ulatuses, selle peale waatamata, et riigil juriidiliselt õigus jäi wastuwaidlemata sissenõudmise korda tarwitada. Samal põhjusel on ka obligatsioonid krepostiraamatusse kantud. Kuna Riigikogu liikmetel wõib tekkida küsimus, mispärast wõeti obligatsioone suurema summa peale, kui sekwestri walitsus oli saanud 90-miljonilisest fondist, siis tahaks mina wähe pikemalt selle juures peatada.

Nagu teada, oli raudteewalitsusel nõudmine Inglis-Balti aktsiaseltsi wastu Narwa raudteesilla ehitamise asjus. Kuna nüüd Wene-Balti aktsiaselts wastutuse selle nõudmise eest oma peale wõttis, siis tuli temal kindlustada seda nõudmist obligatsiooniga 20 miljoni marga wäärtuses. Peale selle oli aktsiaseltsil wõlg Eesti pangas 60 miljoni marga suuruses ja ka selle wõla kindlustuseks on antud kuus obligatsiooni à 10 miljonit marka. Nendest obligatsioonidest on üks 8%-line, teised 6%-lised, nii et mõlemad summad — 20 miljonit ja 60 miljonit — kokku wälja teewad 80 miljonit, ja kui meie selle juurde weel lisame need 80 miljonit, mis olid sek-

westri walitsusele antud riigi summadest, siis saame üldsumma 160 miljonit marka, missuguse summa peale ka obligatsioonid wõetud on. Siin tuleks juurde lisada, et obligatsioonid ei ole wälja kirjutatud mitte Wabariigi Walitsuse nimele, waid nad on nii kokku seatud, et nõudjana wõib wälja astuda obligatsioonide ettenäitaja. Arwatawasti on sarnane kuju sellepärast walitud, et tarbekorral obligatsioonide realiseerimist, edasiandmist ehk pantimist hõlbustada ja painduwamaks teha. Eriti on nimelised obligatsioonid wähe wastuwõetawad ja kohased Eesti pangale, kellele neid, nagu öeldud, 60 miljoni marga wäärtuses antud on. Nagu Wabariigi Walitsuse 13. juuli otsustest näha, pidi Wene-Balti aktsiaselts kindlustama ka 140 miljoni marga suuruses wõlgade tasumise, mis Tartu rahulepingu põhjal Eesti riigile wõiksid kuuluda. Selle kindlustuseks on Wene-Balti aktsiaselts wälja andnud kindlustus-kohustuse, mis ka on krepostiraamatusse kantud. Selle juures on wanemusõigus jätetud siiski eelnimetatud hüpooteekidele, mis wälja antud 160 miljoni marga peale. Tähendab, üldse on kindlustusi wõetud Wene-Balti aktsiaseltsi juhatuselt obligatsioonidega 160 miljonit marka ja kindlustus-kohustusega 140 miljonit, kokku 300 miljoni marga peale.

Tagasi tulles arupärimise juurde ei saa mina kuidagi ühineda arwamisega, et „kui Tallinna-Haapsalu rahukogu otsus kinnitamist leiab, siis riiklik laen on läinud mingisuguste eraisikute kätte, kelle poolt antud obligatsioonid Wene-Balti aktsiaseltsi waranduse peale tühised oleksid“, nagu meie arupärimises loeme. Niisugune oletus põhjeneb täiesti eksiarwamisele ja asja juriidilise aluse mittetundmisel. Olgu kohtuotsus lõpuinstansis missugune tahes, jääb ikka maksma seadus, milline paneb tehaseomaniku peale kõik sekwestri ajal tekkinud kohustused, muidugi ka kohustuse riigile tagasi maksta kõik waranduste walitsemiseks ja kasutamiseks riigi poolt saadud summad. Wene-Balti aktsiaseltsi tehaseomanik ei ole „mingisugused eraisikud“, nagu arupärijad arwawad, waid ta on „juriidiline isik“ — aktsiaselts —, kelle peale kohustused ikkagi lasuma jääwad, selle peale waatamata, kas tema esitajaks on praegune juhatus, ehk korral, kui arupärimises nimetatud Tallinna-Haapsalu rahukogu otsus kinnitamist leiab, mõni teine. Riigi summad nõutakse igal juhtumusel tagasi ja nende summade tagasisaamise juures ei ole omaniku küsi-

musel üldse suurt tähtsust, sest puudub ju tarwidus kohtu teel nõudmist esitada, kuna raha sissenõudmine wastuwaidlemata korras sünnib. Samuti ei ole ka oluline, kas on praegune aktsiaseltsi juhatus, kes obligatsioonid andis, seaduslikult walitud wõi mitte. Nagu mina eelpool juba seletasin, wõeti obligatsioonid ja kanti nad krepostiraamatusse selleks, et ära hoida edaspidist liikumata waranduste koormamist uute hüpooteekidega. Kuna praegu tegutsew aktsiaseltsi juhatus tema ainus seaduslik esitaja on, siis ei saa keegi teine aktsiaseltsi liikumata warandusi wõõrandada ehk uute kohustustega koormata. Järjekult jääwad esimestena ikka sekwestri alt wabastamisel antud obligatsioonid ja kaob igasugune Wene-Balti aktsiaseltsi waranduste raiskamise wõimalus „mitteseaduslike korraldajate läbi“, nagu arupärijad arwawad. (W a h e l h ü ü e M. M a r t n a, sd. poolt.) Mina wõin seda kohta pärast korrata. Minu arwates oleks praegu üldse warane kõnelda „mitteseaduslike kudedest korraldajatest“ Wene-Balti tehases. Arupärimise algatajad on arwamisele asunud, et Wene-Balti aktsiaseltsi juhatus on „mitteseaduslikult walitud“ ja põhjendawad seda arwamist Tallinna-Haapsalu rahukogu otsuse peale 14. nowembrist 1922 a., missuguse otsuse läbi Wene-Balti aktsiaseltsi peakoosolek 22. augustist 1922 a. tuleks „tühjaks tunnistada ja kõik tema otsused makswusetaks lugeda“.

Lubage aga küsida, mispärast läksite teie, austatud Riigikogu liikmed, kes arupärimise algatasite, mööda teisest kohtuotsusest ja pidasite mõõduandwaks just 14. nowembril 1922 a. otsuse, kui teil küsimus tekkis, kas on seaduspäraselt rekonstrueeritud Wene-Balti aktsiaselts ja walitud tema praegune juhatus?

14. nowembri otsuse peale, nagu teie ise ütlesite, kaebasid asjasthuwitatud isikud seaduses ettenähtud appellatsiooni korras ja tähtajal kohtupalatisse. Wiimane ei ole asja weel arutanud. Tähendab, ei ole rahukogu otsus jõusse astunud ning on teadmata, kas palat ühineb rahukogu otsusega wõi asub teisele seisukohale.

Kuid on olemas teine sellisama Tallinna-Haapsalu rahukogu juba jõusse astunud otsus, mis tunnustab seaduslikuks Wene-Balti aktsiaseltsi ja tema juhatus, nimelt 17. oktoobri 1922 a. otsus hoolekande ära-kaotamise kohta.

Seadus weneaegsete aktsiaseltside waranduste hoolekande alt wabastamise kohta („Riigi Teataja“ nr. 88/89 — 1921 a.), mis arwatawasti Riigikogu liikmetele teada on, lubab hoolekannet lõpetada peale selle, kui wastawa seltsi peakoosolek oma orgaanid walib ja seaduslikus korras põhikirja Eestis registreerib. Järjekult ei oleks wõinud Tallinna-Haapsalu rahukogu Wene-Balti aktsiaseltsi warandusi hoolekande alt wabastada enne, kui ta selgusele jõudis ja seisukohale asus, et Wene-Balti aktsiaseltsi põhikiri on registreeritud seaduslikus korras ja et tema juhatus on walitud selle põhikirja alusel. Rahukogu tegi aga hoolekande-kohtule korralduse Wene-Balti aktsiaseltsi warandusi hoolekande alt wabastada ning hoolekandekohus wabastas 19. aprillil 1923 a. hool-dajad peale selle, kui nad olid aktsiaseltsi asjaajamise — 13. aprillil 1923 a. — üle andnud juhatusesele, kes tol ajal aktsiaseltsi seaduslik esitaja oli.

Rahukogu 17. oktoobri otsuse peale kaebati kohtupalati. Wiimane arutas seda asja 20. aprillil 1923 a. — hiljem kui hoolekandekohus — ja jättis kaebtuse tagajärjetaks, see on, ühines rahukogu seisukohaga, et aktsiaseltsi warandused tulewad hoolekande alt wabastada. Nimetatud otsus on jõusse astunud ja sellega tunnustatakse seaduslikuks ka 22. augusti ja 12. septembri 1922 a. peakoosolekud.

Aluseks wõttes eelpooltoodud seletusi oleks wastus arupärimises ettepanud küsimiste peale järgmine:

Esimene küsimine on: Mis sundis Wabariigi Walitsust hoolekande all olewaid Wene-Balti seltsi warandusi mitteseaduslikult walitud juhatusesele üle andma? Selle peale wõiks wastata, et mitte Wabariigi Walitsus, waid hoolekande-kohus wabastas Wene-Balti aktsiaseltsi warandused hoolekande alt, ning mitte Wabariigi Walitsus, waid hool-dajad andsid need warandused üle aktsiaseltsi juhatusesele, täites kohtuotsust.

Teine küsimine: Mis on Wabariigi Walitsus teinud, wõi mis kawatseb teha, et seda warandust raiskamise eest hoida? Et ära hoida aktsiaseltsi liikumata waranduste raiskamist, wõttis Wabariigi Walitsus aktsiaseltsi juriidiliselt täiswolliselt esitajalt obligatsioonid ja lasi nad krepostiraamatusse kanda, mis täiesti kindlustab riigi summade tagasisaamist.

Kolmas küsimine: Mis kawatseb Wabariigi Walitsus teha, et mitteseaduslikule Wene-Balti seltsi juhatusesele antud laen,

kas tagasi nõutud, ehk seaduslikkude korraldajate poolt kindlustatud saab? — Wabariigi Walitsus ei pea rahwamajanduslikult otstarbekohaseks Wene-Balti aktsiaseltsile antud summasid wiibimata tagasi nõuda, sest niisugune walitsuse samm tooks kaasa tehase seismajäämise ja täieliku ruineerimise. Wabariigi Walitsusel on kindel arwamine, et riigi summad on täiesti kindlustatud aktsiaseltsi liikumata warandustega ja peab üleauseks praegu otsida „korraldajaid“, kes rohkem seaduslikud, kui praegune aktsiaseltsi juhatus, ning kes laenu suuremal määral wõiks kindlustada, kui seda praegune juhatus teinud.

E. Weberman (rhws.): Arupärimise algatajate nimel teen ettepaneku läbirääkimisi awada, sest saadud wastusega ei leia meie wõimalikuks rahuldatus saada. Läbirääkimisi aga tuleks awada järgmisel arupärimis-koosolekul, sest härra ministri poolt on rida materjaale ette toodud, mis pealegi wäga tasase häälega ette kanti, nii, et isegi mul kolmandas pingis midagi kuulda ei olnud ja ka selle kohta kuuldus isegi esimestes ridades nurin. Sellepärast teen arupärijate nimel ettepaneku kodukorra § 92 põhjal läbirääkimised awada Riigikogu järgmisel arupärimis-koosolekul.

Juhataja **K. Wirma**: Ettepanek on tehtud awada läbirääkimised selle arupärimise kohta järgmisel Riigikogu arupärimis-koosolekul. (H ä ä l e t a t a k s e.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Sõna on wastamiseks härra põllutööministri.

15. Wabariigi Walitsuse wastamine Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale Leebikusse majapidamiskooli asutamise asjus.

Põllutööminister **A. Kerem**: Austatud Riigikogu liikmed! Käesolewas arupärimises käsitakse küsimust, kas majapidamiskooli asutamine Leebikusse otstarbekohane on ja kas siin on kõik

eeldused olemas, mis sarnase kooli ellukutsumise juures tarwilikud. Warem ma juba tähendasin selle peale, et põllutööministeeriumi poolt on ettepanek walitsusele esitatud põllumajanduslik-kultuuriliseks otstarbeks maade reserweerimise kohta. Selle ettepaneku hulgas oli ka põllutöökoolidewõrk. Põllutöökoolidewõrk

gu asjus asus minu poolt juba warem tähendatud erikomisjon seisukohale, et otstarbekohane on walitsuse poolt kawatsetud määral maid reserweerida ja võimalik on, et aasta kahekümne kunni kahekümnewiie jooksul niisugusel määral põllutöökoolidewõrk teostatud wõiks saada.

(Sekretääri kohale asub sekretäär T. Kalbus.)

Kui asja sisuliselt puudutada, siis wõib küsimus tekkida, kas on üldse otstarbekohane nii suurel määral põllutöökoole asutada. Selle kohta wõiksin wõrdluseks meie maaga sarnaste teiste maade andmeid pakkuda. Kui meie waataksime Daani-, Rootsi-, Soome- ning Norramaad, siis näeme, et seal põllutöökoolidewõrk kaugelt suuremal määral arenenud on, kui see kawa teostamisel meie juures ette nähtud. Kui siin üksikuid arwusid ette tuua, siis räägiwad need järgmist keelt:

Soomes	tuleb üks õpilane	616	elaniku kohta,
Daanis	„ „ „	380	„ „
Norras	„ „ „	350	„ „
Eestis	„ „ „	2680	„ „

1 õpilane tuleb igas põllumajanduses tegutsewa elaniku kohta:

Soomes	iga	426	elaniku kohta,
Daanis	„	216	„ „
Norras	„	125	„ „
Eestis	„	1995	„ „

Kuigi meil peale Wene aega põllutöökoolide arw õige kiirelt edenenud, on meil olukord siiski weel sarnane, mille pärast meil naabermaade ees häbenenud tuleb.

Seda arwesse wõttes oli ka loomulik, et maareformi teostamise juures wastawad maa-alad oleksid pidanud reserweeritama selleks otstarbeks, et kui meil põllutöökoolidewõrku laiendada wõimalik on, et siis üle terve riigi oleks wabu riiklikka maa-alasid, kus sarnased koolid asuda wõiksid. Põllutöökoolidewõrk sai põllutöoministeeriumi poolt kokku seatud ning Wabariigi Walitsusele esitatud, kes ettepaneku erikomisjonile seisukoha wõtmiseks andis. Erikomisjon asus jaatawale seisukohale koolide arwu asjus. Kuid kooli asukohtade asjus arwas erikomisjon, et otstarbekohane oleks maakonnawalitsuste arwamist ära kuulata, kas need koolid ka territoriaalselt õigestesse kohtadesse on paigutatud. Seda enam oli põhjust karta sarnast asjaolu, et mõnedes maakondades oli maajagamine niiwõrd ruttu edenenud, et sündsamaid kohti üldse mitte wõimalik enam ei olnud walida. Nii saadeti läinud sügisel, kuupäewa ma ei mäleta, aga

see ei ole ka tähtis, põllutöökoolidewõrk maakonnawalitsustele heaksarwamiseks. Siin peab kahjuks tunnistama, et tõesti wäike wiga juhtunud: põllutöökoolidewõrgus on Leebiku küll ette nähtud, aga tema on ette nähtud Wiljandi maakonnas. Nagu arupärijad ise teawad, seisab Leebiku mõis Wiljandi maakonnast mõni werst eemal ja siin on eksitud. Kuid kui seda kaaskirja läbi waadata, mis maakonnawalitsusele on saadetud, siis muuseas loen ma järgmist: „Ka tuleb arwesse wõtta seda asjaolu, et naabermaakonna piirid läbipääsematud ei ole ja wõimalik saab olema kooli ka mitmest maakonnast õpilasi koondada, selleks saadame wõrgukawa ka teiste maakondade kohta.“

Mina julgen arwata, et kui maakonnawalitsus selle wõrgukawa läbi waatas ja leidis, et Leebiku mõis Wiljandimaale oli üles wõetud, siis neil seda eksitust raske aimata ei olnud. Nii ei ole mul põhjust arwata, et Walga maakonnawalitsusel oleks see asjaolu teadmata olnud, et mõelda tuleb Walgamaal asuwat Leebiku mõisa. Walga maakonnawalitsus saadab järgmise wastuse: „Ministeeriumi eeskirja peale 18. septembrist s. a. nr. niisugune ja niisugune ja maakonnawalitsuse otsuse peale 2. septembrist on maakonnawalitsuse poolt otstarbekohaseks tunnustatud majapidamiskooli asutamine ka Tahewasse, kui seal krunt nr. 25 waba leidub.“

Neid asjaolusid arwesse wõttes wõiksin ma küsimiste peale järgmiselt wastata:

1) Missuguste põhimõtete järele teostatakse põllumajapidamiskoolide wõrku?

Põhimõte on see, et meie oma kawatsetawa kooliwõrgu wõiksime 20—25 aasta jooksul läbi wiia.

2) Kas majapidamiskooli asutamine Leebikusse, seega kohta, mis maakonnale wastuwõtmata, on üksik nähtus, ja mil määral mõeldakse omawalitsuste soowe selle kooliwõrgu teostamisel arwesse wõtta?

Mina pean oletama nii ettekantud maakonnawalitsuse wastuse, kui ka neile saadetud kirja alusel, et kool oma asukoha poolest maakonna serwal asub, maakonna soowidele wastab.

3) Kuidas mõeldakse majapidamiskooli käima panna Leebikus, kus puuduwad ruumid, mis maakonna serwal jne.?

Siin arupärimises räägitakse, et see maatükk ühes mõisahoonetega on endisele mõisaomanikule määratud. Sellekohast määrust meil mitte ei ole, just ümberpöör-

dult, meil on kawatsus mõisasüdan t koolile reserweerida.

4) Kuidas mõeldakse 200. wakamaalist maatükki kasutada majapidamiskooli juures, kas see ei ole liiga suur?

Kui suureks majapidamine lõpulikult wälja kujuneb, seda on wäga raske ütelda, sest meil ei ole selleks kogemusi. Arwati, et majapidamiskoolide jaoks maapinda kogusummas üle 100 tiinu reserweerida soowitaw ei ole. Kui selgub, et Leebiku kooli jaoks liig suur maatükk määratud, siis tuleb sealt muist ära wõtta, kuid esialgul igatahes tuleb selle maatüki juurde peatama jääda.

Lõpuks, kuidas mõeldakse Tõrwa-Helme-Leebiku ümbruse maanäljaseid rahuldada?

Muidugi, kui see koolikoht sealt ära häwitada, siis mõned maad saawad, kuid see maatükk on siiski niiwõrd wäikene, et ta kõiki maatahtjaid rahuldada ei suuda. Mina arwan, et meil tulewikus on wõimalik kultuuriliste abinõudega wastawaid maa-alasid üksikutele asumiseks ette valmistada, kuid wastawad tsentrumid tuleksid põllumajanduslikkude õpeasutuste jaoks reserweerida. Wõib olla, et mõne aasta pärast kawatsused muutuwad ja selgub, et neid maid wast sel määral tarwis ei ole, kuid minu arwates on ka siis aega küll selleks, et wähendada maa-ala, mis nüüd majapidamiskoolide alla reserweeritud. Kokku wõttes on see maa-ala niiwõrd wäikene, et siin kahetseda wist küll waewalt põhjust oleks.

Neid asjaolusid leidsin tarwilikuks Wabariigi Walitsuse nimel ette kanda.

J. Wain sd. (kohalt): Teatan, et arupärijad wastusega rahuldatud ei ole ja panen ette kohe läbirääkimisi awada.

Juhataja K. Wirma: Ettepanek on tehtud läbirääkimisi awada. (Hääletatatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

J. Wain (sd.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! Meie wõiksime wõtta küsimuse üles, kas majapidamiskoolid wõtta riigi ülespidamisele wõi anda maakonnawalitsuste üles pidada. Kui seda küsimust riigi kasuks otsustada, siis oleks wahest sarnasel kooliwõrgu teostamisel mõtet, kui seda Leebiku kooli asutamiseiga on tehtud. Meie wõiksime asetada koolid teatud rahwarikastesse kohtadesse, olgu need maakondade keskel ehk piiride ligi-

dal. Mis puutub aga koolide asutamisesse ükssteise juurde, siis pean tarwilikuks seda küsimust natukene käsitleda. Mulle näib, et meil Eestis ei wõi maamajanduskooli asutada karjapidamise wõi jälle puhtpõllupidamise koolidena, nagu wiimased on Lõuna-Wenemaal.

Meil peaksid olema segatüübilised koolid, nagu meil on segatüübilised majapidamised. Mis puutub õpiainetesse segatüübilistes koolides, siis ei ole selle küsimuse juures tarwis waielda. Nii tuleks küsimuse alla, mis peaks iseenesest kujutama majapidamiskoolid; missuguseid majapidamisharusid peaks põllutööst ja karjapidamisest eraldi õpetama? Wõiks ütelda perenaistekoolid. Need perenaised, kes karjapidamist ei tunne, wõiwad olla küll perenaised, kuid mitte maal. Peab aga taluperenaine ka natuke põllupidamist ja põhjalikult karjapidamist tundma, siis oleks otstarbekohane, et majapidamiskool paigutataks põllumajanduskooli lähedusse ehk temaga hoopis ühendataks. Selles koolis wõiks olla teatud erialad, nagu on erialad ükskõik missuguses kutsekoolis ja ilikoolis. Ei saa wist keegi tulla tõendama, et meie majapidamiskoolis ei ole tarwis teatud määral samu õpiaineid käsitleda, mida põllutöö-karjapidamiskoolis käsitletakse. Kui meil põllutöökoolid kannatawad õpilaste ja ka õpejõudude puuduse all, ja kui tahetakse õpilaste wähesed arwu juures saada tarwiliku eelharidusega õpetajaid, siis läheks see kalliks maksma. Ei taheta neid kulusid, siis peaks teatud õpeained teiste ainete õpetajate kätte antama, kes aga wõhikud oleks. Sellepärast siis oleks küll üsna loomulik, et meil maamajanduslikud koolid kui mitte täiesti ühendatud, siis ükssteisele ligemale asetatud saaks. Ja meil on tegemist õpilaste puudusega, seda tõendas ka härra põllutööminister aruandega. Praegu ei ole meil nii suur puudus põllumajanduskoolide kui üksuste järele, sest peaks ka neid arwesse wõtma, mis asutamisele määratud; meil on õpilaste puudus ja õpilaste puudus oleneb wäga tähtsal määral sellest, kuidas koolid paigutatud. Kui tahetakse neid kooli asetada nii, et nad rahwale kättesaadawad oleksid, siis peaks nad wõrgus olema, aga mitte paarikaupa. Leebiku ja Helme koolid, üks põllutöö- ja teine majapidamiskool, need on paaris, nende wahel on 8 wersta, ja täitsa arusaadaw siis, et nendele ka tulewikus, kui mõlemad asutatud, õpilaste leidmine raske on. Õpilaste ootamine teisest maa-

konnast, Wiljandi maakonnast, — sellega ei saa igatahes mitte rehkendada. Sest kui maakond peab kooli ülewal, siis mitte selleks, et teisest maakonnast õpilasi leida, sest õpilased lähewad hoopis kalliks maksma. Minul selle kohta häid lootusi ei ole. Wõib näitusi tuua meie praegustest algkoolidest. Minu koduwallas oli 4 kuueklassilist kooli; kahes õppisid mitme walla lapsed. Kui maakond wõttis neilt abirahad, mis wõimaldas kahe kooli kahte wiimast klassi ülewal pidada, siis suluti need 2 klassi, sest oma walla laste jaoks oli kahest kuueklassilisest küllalt. Waewalt wõib selle peale minna, et Walga maakond hakkaks kulusid kandma selleks, et Wiljandi maakond wõiks õpilasi õppima saata ilma kulusid kandmata. Mingisugust kawa ei ole senni ei algkoolide kohta waldade suhtes, ei ka majapidamiskoolide kohta maakondade suhtes teoksil, kuidas ja missuguses proportsioonis wõiks omawalitsused neid koolisid ülewal pidada, kuhu tahetakse mitmesugustest omawalitsuse üksustest õpilasi saata. Sellepärast oleks kooli asetamine Leebikusse selle rohkem kui liiwa peale asetamine.

Uudisena kostis mulle härra põllutöeministri kõnest see, et mõisasüda endisele omanikule mitte antud ei ole. Wõimalik, et mind eksiteele on wiidud. Arwan aga, et eksitus wõib väga wäike olla, sest kui mõisasüda on kooli jaoks reserweeritud, kohapealsele rahwale öeldakse, et sinna 20—30 aasta jooksul kooli ei tule ja ka härra põllutöeminister ise tunnistas, et Leebiku kool on üks wiimastest, mis teostamisele tuleb, senni aga endine mõisaomanik seda maad kasutab, siis saadakse sellest ainult ühte moodi aru ja andmisel on omad arenemisjärgud, mille juures juriidilist dispuuti teha mina end kutsutud ei tunne olema. Niipalju on teada, et mõisaomaniku poegadel on õigus maa peale, nemad oma õigusi kaitsewad, ja senni on neile lubadusi antud, et neile mõisaküla edasi jäetakse. Kui mõisasüda neile edasi antakse, on põllutöökool ilma hooneteta: aga ilma hooneteta maa peale kooli asutada tähendab suuri ehituskulusid. Meil on ka küll mõisasüdadeid, kus majad katkewad ja remonti tarwitawad. Kui ühes kohas majad lagunemisel ja teises kohas nende asemele tahetakse uusi ehitada, siis on see ilmaaegne ja ülearune riigi ja rahwa raha kulutamine; seda wõiks otstarbekohasemalt ja paremini kasutada.

Mis puutub sellesse, et Walga maakond on Leebikusse kooli asutamise otstarbekohaseks tunnustanud, siis pean tähendama, et mõned asjad wiidakse ka noatera peal läbi. Nii minu arwates on ka see küsimus noatera peal läbi wiidud. Igatahes kohalik rahwas selle omawalitsuse asutuse otsust, kelle kätte põllutöeministerium need küsimused andis, mitte heaks ei kiitnud.

Sellest kõigest järeldan mina, et Helme põllutöökooli 280 wakamaad põldu, misugune kool koguni üheaastane, jõuaks küllalt mahutada selle maa-ala peale ka majapidamiskooli, aga Leebikusse teise kooli asutamine tarwilik ei ole. Nendes kahes koolis, kui nad samas paigas, õpetaksid ühed ja needsamad õpejõud, mis oleks otstarbekohane tööjaotuse kui ka riigi raha kokkuhoidmise mõttes. Oleks igatahes aeg kõnelema hakata, kas on otstarbekohane eraldada ühele koolile 280 wakamaad põldu, teisele 180 wakamaad põldu, wõi aitaks sellest, kui oleks nad normaaltalud. Meie ei ole mitte kohustatud mõisawalitsejaid kaswatama hakkama, kui meil omal mõisaid ei ole, waid meie peaksime kaswatama wäikemaapidajaid ja neil oleks parem, kui nad saaksid koha peal wäikemaapidamist õppida. Ja nüüd on küsimus, kas on otstarbekohane neid õpetada majapidamises, millel 280 wakamaad põldu, kui neil pärast ainult 60—80 wakamaalise krundi juures töötada tuleb. Mulle näib, et Riigikogu mitte halvasti ei teeks, kui ta omalt poolt seda küsimust teatud kallaste wahete juhiks ja soowi awaldaks, et koolid saaks nende wõrgu kinnitamise ja määramise juures territoriaalselt õieti paigutatud ja nii sisse seatud, et riigil majanduslikult mingisuguseid raskusi kanda ei tuleks. Sellepärast panen omalt poolt ette Riigikogule wastuwõtmiseks järgmise ülemineku-wormeli: „Ära kuulates põllutöeministri wastus Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale Leebikusse majapidamiskooli asutamise asjas, tunnistab Riigikogu tarwilikuks, et põllumajapidamise koolide wõrk territoriaalselt ja majanduslikult otstarbekohasemalt teostataks ja läheb päewakorras edasi.“

Juhataja **K. Wirma**: Rkl. Liigand'i poolt on ette pandud lihtülemineku-wormel: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastamise Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu

rühma arupärimise peale Leebikusse majapidamise kooli asutamise asjus, — läheb päewakorras edasi.“

J. Soots (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolew sotsiaaldemokraatide arupärimine käsitab kahte küsimust, millel on üldine, kui ka eriline tähtsus selle maa-ala kohta, mis Walgast Wiljandini ulatab. Nimelt käsitatakse selle maa-ala kohta üldist hariduslikku küsimust, eriti põllumajanduslikku haridust, ja 2) kuidas kawatseb põllutöministeerium neid maanäljaseid rahuldada, kes maaga senni rahuldatud ei ole. Rkl. härra Wain'i wastuwaidlusest härra põllutööministrile näeme meie, et ta seda küsimust mitte küllalt selgelt ja põhjalikult ei ole arendanud ja sellepärast wotan ma omale ülesandeks seda selgemini teha. Kui teie waatate selle maa-ala kaarti, mis käib Wiljandist Walgani, siis teie näete, et tema tsentrum on umbes Tõrwa alew, mis on Walgale natuke ligemal kui Wiljandile. Kõigist raudteedest on ta kaugel, Puka jaam on kõige ligemal, see on umbes 30 wersta. Sellepärast wõib selle maa-ala kohta ütelda, nagu see wanasti wiisiks oli, et — keiser on kaugel ja Jumal on kõrgel. Seda taipasid kohalikud elanikud juba endisel Wene ajal ja sellepärast otsustasid ise... (W a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t.) Mis Teie Tõrwa kohta ütlesite? (J. Piiskar, is.: Aga see uus raudtee, mis kawatseti ehitada?) Jah, tahetakse ehitada, wäga rõõmustaw on, et tahetakse ehitada ja weel rõõmustawam oleks, kui see tahtmine saaks teostatud, aga kahjuks meie räägime weel sel ajal, kus see tahtmine weel teostatud ei ole. Ja kui see teostatud oleks olnud, siis wististi seda rääkimist praegu tarwis ei oleks olnud. — Nii siis juba Wene ajal, kus keiser kaugel ja Jumal kõrgel oli, siis juba otsustas kohalik seltskond ise käed külge panna ja ise katsuda kohaliku rahwa haridustasapinda tõsta. Kõige esiteks astus kokku hariduselts ja otsustas asutada kesk-kooli Tõrwa alewisse. Et üldise hariduse wastu kõigi kihtide huwid kokku läksid, siis jõuti juba Wene tsaariajal nõnda kaugemale, et seal pandi käima eraprogümnaasium. Kaugemale sel ajal ei jõutud. Hiljem nimetati tema küll ümber realgümnaasiumiks, aga kõiki klasse ei suudetud awada ja alles Eesti walitsuse ajal nüüd lõppude lõpuks on tema täielikuks kesk-kooliks wälja kujunenud ja on wõetud rii-

gikoolide wõrku. Selles suhtes on siis kohalik ringkond oma üldise hariduse saamise alal rahuldatud. (S e g a n e w a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t.) Waadake, see käib ka hariduse kohta, enne peab kusagil üldhariduslikus koolis midagi õppima, sest põllutöö ja majapidamise kooli ei wõeta ilma hariduseta isikuid wastu. Kui teie seda enne ei teadnud, siis teate seda nüüd... Selsamal ajal tõusis küsimus üles, kuidas tõsta põllumajandus-hariduslikku pinda, sest on ju teada, et Eesti on põllumajanduslik maa, kuna kooli kusagil seal ligidal ei olnud. Sellepärast jõuti ka juba Wene ajal otsusele, et tarwis on ka põllutöökool asutada. Asja etteotsa astus kohalik põllumeesteselts juba 1910 a. Ta määras ühe summa, et asutada kohaliku kihelkonnakooli juurde põllutööklassi. (W a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t.) Jah, Helme kihelkonnakool on ka Leebiku rahwa tarwis... Ma juba ütlesin, et oli kawatus awada kihelkonnakooli juures põllutööklassi. Kuid et sel ajal kihelkonnakoolil oli ainult 12 wakamaad põldu, siis wõis eeldada, et antud haridus on wäga teoreetiline. Teisest küljest oli kooliõpetajat wäga raske leida. Peale selle tuli warsti sõda, mis muidugi kõik kawatsused ümber lükkas. Eesti walitsuse ajal tuli asja uuesti alustada. Siis pöörati ka põllutöministeeriumi poole, et see reserweeriks põllutöökooli awamiseks Helme mõisasüdame. Sellele tuld esiteks wäga hästi wastu, aga wiimati, kui kohalikud moonamehed käisid kaemas, siis taheti seda juba uuesti tagasi wõtta. Kohalikul seltskonnal tuli kaua wõidelda, et Helme mõisasüdant, nimelt 265 wakamaad, see on umbes 90 tiinu, kätte saada põllutöökooli asutamiseks. Aga kooli ise ei jõutud weel käima panna nimelt sellepärast, et see maanurk on ka Eesti walitsuse ajal jäänud kõrwaliseks maanurgaks. Teistes maakondades oli see õnn, et maakonnawalitsused wõtsid põllumajandusliku hariduse arendamise eneste kätte, andsid kohalikkudele seltsidele abirahasid, ja asutasid koolisid. Walga maakonnas seda ei sündinud. Ja nimelt sellepärast, et maakonnawalitsuses oli enamus sotsiaaldemokraatide käes, kes põllumeeste wastu on, ja mingisugusel wiisil ei taha sallida, et ka põllumehed oma eriharidust täiendada wõiks. (N a e r.) Sel ajal meie kuulsime küll, et tehakse kõiksugu kawatsusi hoolekande alal. Nii räägitakse, et Walga maakonnawalitsus asutanud wanadekodu.

Muidugi, seda on ju ka tarwis teha ja selle wastu iseenesest midagi ei wõi olla. Kuid sinna kogutakse wanad talunaised kokku ja seal hakatakse neile linnakultuuri õpetama, sellega, et neile püksid jalga aetakse. Muidugi kohalik rahwas imestab ja ütleb, et meie oleme kogu elu aja maal elanud, pole meil seda tarwis olnud, aga nüüd tulewad järsku uued kultuurilised nõuded. Waadake, niisuguses sihis töötab Walga maakonnawalitsus. Aga mis põllumajanduse tõstmiseks waja läheb, sellest Walga maakonnawalitsus ei taha kuuldagi. Ja sellepärast, et seal on mõõduandwad niisugused waated, siis ei ole seal senni ajani põllumeestekooli teostatud. Nüüd on kohalik seltskond, nimelt 7 organiseeritud seltsi, pööranud Riigikogu poole, pööranud põllutööstusministeeriumi poole, et ometi lõppude lõpuks riik selle kooli käima paneks ja oma kätte wõtaks, sest et üks wäike maaselts ei suuda seda teha, kui maakonnawalitsus ei aita. Loodetawasti tuldakse nüüd sellele wastu ja pannakse see peremeestekool käima. Ma nimetan seda sellepärast peremeestekooliks, et ta on üheaastane põllutöökool ja sealt peawad tegelikud peremehed wälja tulema. (M. Martna, sd.: Kas seal naistele püksa jalga ei hakata ajama?) Ei, sinna pole kawatsus naisi wõtta, waid ainult mehi, sest peremees talitab ikka põllul ja hobustetallis, aga perenaine lehmalaudas ja kapsaaias, nii et nende talitus läheb natuke lahku, ja sellepärast ka nende ettewalmistus. (N a e r.) Nagu teie teate, ei saa aga maja pidada ükski peremehega, peab olema ka perenaine. Walga maakonnas ei ole aga ühtegi põllutöö- ega ka majapidamiskooli, ja kõik niisugused koolid on Walga maakonnast kaugel. Üks põllutöökool on Wõru ligidal, üks Wiljandi ligidal, ja kõige ligemal on Pärnu maakonnas asuw Polli põllutöökool, aga seegi on kaugel küllalt, 40—50 wersta. Majapidamiskooli aga on meil weel wähem kui põllutöökoole, ja õpetatud perenaisi teie ei leia. Sellepärast kohalik seltskond on pööranud põllutööstusministeeriumi poole, et see wõtaks ja awaks Leebikusse ühe majapidamiskooli tegelikkude perenaiste tarwis. Teie küsite nüüd, miks just Leebikusse peab see kool awatud saama ja mitte Helmesse. Sellepärast, et Helmes ei ole ruumi, ega piimameiereid olemas, kõik sealt mõisa piim wiiakse Tõrwa alewisse. Seal aga, kus tegelikka perenaisi kaswatatakse, peab meierei

olema. (N a e r.) Olge nii lahked ja ütlege, mis teie naerate! (J. Wain, sd.: Teie selgeid teadmisi naerame!) Ma arwan, et nad selgemad on, kui teie omad. Teie peaks teadma, et ilma selleta läbi ei saa, sest piimaasjandus on just üks tähtsam majapidamise ala.

Kui meie riik awab linnarahwale rauatöökoole, puutöökoole, siis ometi põllumehed wõiwad nõuda, et saaks awatud riigi kulul ka majapidamiskooli. Ja just sellest wälja minnes kohalik seltskond tahab ja nõuab, et Leebikusse saaks awatud majapidamiskool riigi kulul, ja mitte nõnda, kui härra Wain seletab, et kohalik seltskond wõi maakonnawalitsus peaks teda ülewal pidama, waid riik peab seda ülewal pidama. Praegune maakonnawalitsus ei suuda seal mingisugust kooli awada ega ülewal pidada. (M. Martna, sd.: Kas sellepärast, et seal on sotsid?) Jah, sellepärast just seda ei saa! Sotsid parandaksid küll seda seisukorda, ja kui nad wõimule saawad, siis ka parandawad, kuid praegu on wõimul sotsid.

Mis puutub eriti Leebiku mõisasüdamesse, siis härra põllutööstusminister siin ütles, et süda on kawatsetud anda põllutöökoolile. Mina ei tea täpselt mitte ütelda, kui palju ja kuidas wiisi see saab teostatud, sest minu teada pole selle mõisajagamise plaan weel kinnitatud, sest mõis tuleb jagamisele alles sel kewadel. Aga mul on teada, et nüüdse kawatsuse järele saada suurem hulk hooneid sellele kawatsetawale majapidamiskoolile, ja endisele omanikule ning tema poegadele, kes Eesti wabadussõjast on osa wõtnud ja kellel õigus on maad saada, jätawat kaks hoonet. Minu isikliku arwamise järele kahe hoone äraandmine ei riku mitte mõisasüdant sedawõrd, et seal ei oleks wõimalik kooli awada. Nõndawiisi peab küll otsusele jõudma, et Leebiku on kohane selleks, et sinna majapidamiskooli awada ja et kohalik seltskond tahab, et kool saaks awatud riigi kulul. Sellepärast ei ole ka mingisugust põhjust arwata, et teistest maakondadest ei lubata õpilasi sinna minna. Niisugune traditsioon wõis ehk olla wallakoolide juures endisel ajal, kus wald pidas oma kooli ülewal. Siin on aga tegemist riigikooliga kahe maakonna piiril, mis just hõlbustab kahele maakonnale seda kooli tarwitada, sest kui ta riigikool on, siis on ta waba igauhele. Sellepärast kohalik seltskond tahabki riigikooli. (J. Wain, sd.: Muidu oleks kool Helmes!) Helme on ka wäikene,

ainult 90-tiinuline. Abja mees ei tunnista seda heaks talukski. (M. Martna, sd.: Teie olete ka Abjast?) Ei ole, ma olen Helmest. Mis puutub sellesse, mis härra Wain siin ette tõi, et kui Leebiku mõisasüdant kooli alla ei antaks, siis saaks Tõrwa rahwas maaga rahuldatud. (J. Wain, sd.: Ma Tõrwest ei rääkinud.) Teie arupärimises on nimetatud just „kohalikud“ ja Teie kõnele site Tõrwa rahvast ja sellepärast tahan ma ka seda Tõrwa rahvast natuke puudutada. (M. Martna, sd.: Noh, loo deta wasti ometi heast küljest.) Niisugusena, nagu ta on. (M. Martna, sd.: Tõrwa rahwas ei puutu koolisse.) Kui härra Wain arupärimist põhjendas, siis leidis ta, et kui majapidamiskooli Leebikusse mitte asutada, siis saada mõned Tõrwa isikud maad. Kui teie waatate ise seda Leebiku mõisasüdant, mis seal kawatsetakse anda koolile ja mis nõnda umbes 90-tiinuline on, siis see õieti on 2—3 normaaltalu suurus. Muidugi ma saan aru, kui kohalik rahwas üldisi huwisid ei tõsta kõrgemale isiklikust huwist, temal ei ole muidugi sellega midagi asja, kas saab kooli wõi ei saa. Muidugi ta tahab, et seal põllutöökooli ei oleks, et saaks aga isiklikult maad. Minu teada kusagil pool ei ole endised mõisamoonamehed sellega nõus, et maa wõetakse põllutöö- wõi majapidamiskooli alla. Siin on igalpool niisugune nähtus ja see on ka Leebikus. Mina arwan, et niisuguse üksiku arwamise peale ei wõi suurt tähelpanu pöörata. (M. Martna, sd.: Teie waatate kohalik kude huwide peale.) Ei, ma waatan natukene laiemini. Härra Wain tõi ette oma arupärimise põhjendamises, et Tõrwa rahwas tahta seal maad. Mina pean aga ütlesma, et Tõrwa rahwas on aga alewielanikud ja nemad maaga ei ole seotud. Mõned on ka maad tahtnud, aga selle maa pidamine näitab, et see tahtmine mitte tõsine ei ole olnud. Nimelt on teada, et neile on wastu tulnud ja Patküla wana mõis wäiksemates kruntides rendile antud. Mõned nendest on päris kenasti maad pidanud, kuid on ka niisuguseid olemas, kes selle maa järgmisel aastal tagasi andsid, ehk harisid sedawõrd halvasti, et tuleks küsida, kas nende käest seda maad ära wõtta ei tuleks. On ju arusaadaw, kui suure majapidamise juures, kus näituseks, kartuli üleswõtmine palju aega nõuab, kartulid halwal sügisel, nagu tänawu, lume alla jääwad. Kui on aga maad wai-

kene tükikene ja sealgi kartul lume alla ja osa põldu kündmata ja harimata jääb, siis wõib öelda, et see ei ole korralik majapidamine. See juba iseenesest näitab, et sarnased Tõrwa alewielanikud maapidamisest huwitatud ei ole. (M. Martna, sd.: Alewiinimesed mingisugust maad ei soowi.) Härra Wain tõi aga ette, et nad soowiwad, et Tõrwa elanikud tahawad maad saada. Wähemalt anti neile maad Patküla wanast mõisast, seal oli saada, aga sedagi ei haritud igakord hästi. Mis puutub aga Leebiku ja Helme moonameestesse, siis on nad ka omad krundid saanud. Leebiku mõisas on iseenesest palju halwem maa, kui Leebiku wanas mõisas. Leebiku mõisas on maa ainult sellepärast hea, et selle endine peremees wäga suured summad sinna sisse pani. Ainult selle tõttu on ta enam-wähem kõlblikuks saanud, et põld kui ka heinamaa torutatud on, ja nimelt soost tehtud heinamaa.

Kui nüüd see soost tehtud heinamaa ära jagada, siis wõib enam-wähem kindlasti öelda, et tema mõne aja järele sooks tagasi muutub, sellepärast et wäikemaapidajad ei suuda seda maad torutada ja teda harida nii, nagu seda suurmaapidaja wõib. (M. Martna, sd.: Kui teda juba torutati, siis ei ole ju enam torutamist waja.) Torud ummistawad ju järjesti, te peaks ju teadma, et midagi igawesti ei kesta.

Nagu teie näete, ei ole see Leebiku mõisasüdame maa-ala kuigi suur ja kui sinna ka mitte ei asutata majapidamiskooli, siis sellest ikkagi palju ei jätku nendele, kes maad tahaksid saada, kuna seal suuremal määral maad anda ei saa. Õieti ei ole ka seal enam suurel hulgal maatahtjaid, sest et suurem hulk maasoo wijaid juba enam-wähem rahuldatud on. Neile kõigile on juba maa wälja jagatud ehk küll mitte suurel määral, kuid siiski rahuldawalt. Mina ei saa üldse aru, mis pärast niisuguste arupärimistega esinetakse ja asja kunstlikult suureks puhutakse, kuna ometi eluline tarwidus nõuab, et sinna kanti mitte ainult üksi põllupidamiskool, waid ka majapidamiskool peaks asutatud saama, sest niihästi peremehed kui ka perenaised peaks meil rohkem spetsiaalharidust saama, mis neil kaunis puudulik on. Walitsus peaks rohkem tähelpanu selle peale pöörama, et maanurkades, mis jaamadest kaugel ja samuti linnadest ning alewitest, põllumajandusliku haridust tõsta, sest et seal agronoomi-

line haridus puudulik on. Mina ei saa sugugi aru, mispärast niisuguseid arupärimisi sisse antakse, kus kõik liialdatakse ja millele arutamiseks ilma asjata aega raisatakse. Arupärimises kujutatakse ette, et seal jumal teab missugust ülekohut kellelegile tehakse, kuna ometi seal mitte midagi hirmust ei ole, waid seal on ainult katset tehtud meie põllumajandusliku hariduse täienduseks kooli awada. Kui tahetakse kellegile midagi ette heita, siis wõiks wast ette heita seda, et walitsus küllalt energiliselt talitanud ei ole põllumajandusliku hariduse tõstmiseks selles maakonnas. See oleks kõik.

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on rkl. Johanson'il faktiliseks märkuseks.

L. Johanson (sd.): Härra kindral Soots tähendas siin, et Walga maakonnas olla asutatud mingisugune wananaiste kodu, mis mingisuguseid iseäralisi „kultuurilisi“ ülesandeid täitwat. See teade ei wasta mitte tõele. Walga maakonnas on teoksil wanadekodu, kuhu paigutatakse need wanad, kes kõrwaltabi tarwitawad ja kellel muud toetust ei ole. Sinna kodusse ei taheta mitte ainult wanu naisterahwaid paigutada, waid ka wanu meesterahwaid. Ja kui nüüd Teie, härra kindral, kõnelete niisuguse asutuse juures pilkawalt ja tarwitata ühtlasi labast soldatinalja wananaistest ja pükstest, siis lubage ka oma kultuurilikkuse juures kahelda. (J. Wain, sd.: Härra Sootsi arusaamine hoolekandest.)

J. Piiskar (is.): Mina ei kawatse- nud selle küsimuse juures sõna wõtta, aga härra kindrali nii wäga omapärane selgekstegemise püüe sunnib ka mind mõnda ääremärkust tegema. Mulle ei ole selge, miks peab meie põllutöö- ja majapidamiskoolide wõrk nii korraldatud olema, et koolid üksteisest umbes kümme- kond werstasid eemal on, mille tõttu nemad ei saa neidsamu õpejõude tarwitada ja kus koolidel peawad erilised sisse- seaded olema. Härra kindrali seletuse tagajärjel sai mulle aga päris selgeks, et niiviisi neid asju küll ajada ei tohi. Kui nendele koolidele mõlematele mõisasüda- med jätta, siis ei jää need südamed mitte kooli majapidamise otstarbeteks, waid nad lähewad mingisugusteks teisteks ülesanneteks. Inimesed, kes kohalikka olusid tunnawad, on seda rääkinud, ja ka härra kindral ei suutnud mitte küüne- wäärtki näidata, mis kõneleks selle poolt,

et peab olema üks põllumajanduslik kool Helme mõisas ja teine Leebikus, mille wahet on ainult mõned werstad. Ma wõiksin härra kindralile tema rahustami- seks öelda, et kohalikud põllumehed nähtawasti sellega lepiwad, et majapidamis- kool Helmes oleks, sest Walga maakon- nawalitsuse ja riiklikul toetusel on praegu Helme mõisas awatud majapidamiskursu- sed. Ma ei tea täpselt, kas nad on juba awatud, kuid igatahes pidid nad awatama juba jaanuari lõpul. Peremeestekooli ei ole seal weel üldse. Helme on siis ikkagi ka perenaistele kergesti kättesaadaw, olgugi et ta raudteest kaugel on. Tähen- dab, tegelikult ei ole Leebiku mitte ainus koht, kus wõib majapidamiskool olla ja ma küsiksin weel kord, mispärast nõu- takse uut mõisasüdant, kunni ei ole weel käima pandud põllutöökoogi. Kas on seda tarwis kellelegi eksploateerimiseks wõi millegiks muuks, sest senni, nagu mina tean, ei ole seal põllutöökoogi mitte awa- tud. On see sündinud sellepärast, et õpi- lasi ei ole, nagu seda mõnelt poolt kõnel- dakse, wõi sellepärast, et õpetajaid ei saada, wõi weel millegi muu pärast, kuid mina arwan, et kõik need põhjused on ühewõrra mõõduandwad, sest et iga kümne wersta peale põllutöö- ja majapi- damiskoole sisse seada ei saa. Kui nüüd härra kindral ütleb, et siin omawalitsused ega seltskondlikud organisatsioonid kulu- sid ei pruugi kanda, waid et riigikassa kulud oma peale wõtab ja sellepärast kerge on majapidamise kursusi ja meierei- sid asutada ja iga walla peale niisugune majapidamiskool, siis eksib tema. Siin on tarwis meelde tuletada, kuidas meil isegi kümneidtuhandeid kärbitakse, kuidas nende pärast suuri lahinguid liüakse, kui raha teiseks otstarbeks määratakse... (J. Soots, põl.: Kes seda on taht- nud?) Aga kuidas majapidamiskooli saadakse seal luua, see on hoopis proble- maatiline küsimus. Kas peab seal tingi- mata meierei olema ja mina küsiksin härra Holberg'ilt, kas see on otsarbeko- hane, et meierei asutatakse kooli juurde wõi oleks otstarbekohasem kooli wiia meiereisse. Mina arwan, et peremehel tuleb ka meiereiga tegemist teha, mitte ainult perenaisel, ja ega teie ometi meie- reid perenaisi ei kaswata. Meierei on õppeabinõu majapidamiskoolis. Minu teada ei ole Helmes praegu mitte põllu- meestekool, waid just majapidamise kur- sused. Kust küljest teie seda asja ka ei wõta, ei ole kuidagi wiisi selgeks tehtud,

miks majapidamiskool just Leebikus peaks olema.

Kui härra kindral wälja paista laseb, et Walga maakonnas ei olla põllutöökooli sellepärast, et sotsid seal asja ajawad, siis see ei ole mitte nii, waid just kogupõllumeeste poliitika tagajärjel on asi seal kängus. Kui seal kolmas maakonnawalitsus — praegusest arwates — oskas ainult seda teha, et ta inimestele andis kahekäega laenusid, maakonna summadest muidugi, mida alles nüüd sisse peab nõudma, kuna nende otstarbe ei ole kellegile selge, siis wiis ta oma majapidamise nii kaugele, et temale järeltulew maakonnawalitsus majapidamise üle 2-miljonilise puudu jäägiga üle wõttis. Järgmisel maakonnawalitsusel on siiski võimalik olnud asja nii ajada, et nüüd wõlad enam-wähem tasutud on. Aga seda eestkätt just sellepärast, et seal ei ole, eriti maakonnanõukogus, põllumeestel enam niisugust mõju nagu waremalt. Nüüd, uue maakonnawalitsuse moodustamise puhul olid just sotsialistid need, kes nõudsid põllumajanduse osakonnalt elawamat tegevust. Sotsialistidele heidetakse ette, et nemad takistajaks olla, ja püütakse näidata, et nad Helme mõisa põllutöökooli asutamise wastu on seisnud. Tõepoolest ei ole aga nii. Põllumajanduse osakonda on juhtinud põllumehed, aga maakonna agronoom, kes mõisas peab korraldusi tegema, läheb ilma maakonnawalitsusele teatamata, kelle teenistuses ta on, lihtsalt Tartu ülikooli. See on kogupõllumeeste poliitika. Seda on Walga maakonnas aetud ja selle wastu olid just sotsialistid, kes ütlesid, et nemad sarnast põllumajanduspoliitikat ei pea mitte õigeks ja et nemad leiawad, et tuleb asutada põllutöökooli ja teisi kutsekoolegi ning tuleb neile hing sisse ajada ja tuleb põllumajandust üldse rohkem arendada, kui seda senni on tehtud. Ja sellepärast on ülearune, kui härra kindral oma lameda naljaga püüab teisi wastutawaks teha, aga mitte kõige lähemal seisjaid. Mina omalt poolt tahaksin ka tähendada sellesama peale, mis siin faktilise märkusena rkl. Johanson juba tähendas, et sennikaua, kui kindral ei ole mitte öelnud, kus need naisterahwaste kodud on, millest ta ironiliselt kõneles ja mis Walga maakonnas olla awatud, lubatagu öelda, et härra kindral luiskab. On ainult kawatsusel awada wanadekodu.

Juhataja **K. Wirma**: Ma palun mitte haawawaid sõnu tarwitada.

J. Piiskar (is.): Ja kui härra kindral arwab, et see asutus siiski tarwilik on, mispärast siis etteheiteid teha ja sellest numbrit teha, et sotsialistid on seda püüdnud teha.

Mina arwan, et ei ole wajadust ja tarwidust kõnelda ei põllumajandus- ega majapidamiskooli wastu. Kuid wõtta kaks kõrwtiseiswat mõisasüdant, üks ühe ja teine teise kooli tarwis — see ei ole otsarbekohane, ja siin on wäga palju põhjusi kahelda, et seda ei tehta mitte kooli huwides, waid tehakse sellepärast, et mõisasüdant katsuda vähemalt teatawaks ajaks teatawale isikule hoida. See on minu mulje. Olen käinud Leebikus ja Helmes, tunnen neid asju ja teatawa pii-rini ka neid põhjusi, mispärast sinna just kaks mõisasüdant on tarwitada jäetud.

J. Wain (sd.): Mul oleks ainult mõne üksiku asja peale tähendada. Muidugi, kui põllumees räägib, siis peaks palju asju selgeks saama. Härra Soots siin tähendas, et peremehele jäägu põld, perenaisele aga köök ja kapsaaed. (J. Soots, põl.: „Karjalaut“ ütlesin!) Karjalaut ja kapsaaed. Mina mäletan, et omal ajal Saksamaal umbes sarnases ringkonnas, kus härra Soots liigub, oli arwamine, et naistel olgu meeles ainult köök, kirik ja lastetuba... (J. Soots, põl.: Kas teie naised künnawad?) Teie paneks nad küll kündma, kui see Teie teha oleks; et nad künda wõiwad, on ju selge, ja nad teewad seda perekondades, kus maatükk wäike ja majapidamine perekonda ära ei elata.

Täiesti imelik on sarnane seisukoht, et ainult naiste hoolde karjalaut jäetakse. Mul on küllalt teada, kus see mitte nii ei ole, kus karjalaut ka meeste hooleks on jäetud. Teie wangutate küll selle peale pead, kuid kuulake järele, siis kuulete, et arenenud karjapidamistes, eriti puhtate lautadega taludes mehed sel alal tööl on. (J. Soots, põl.: Mõisades küll!)

On ebamäärane arwamine, et põllumajapidamiskoolis peab tingimata meierei olema, nagu õpiksid perenaised meieriteks. Niimoodi meie majapidamiskoolist aru saada ei tohiks. Kui teie enesele näituseks ette kujutaksite, et igas majas, kus lehmad olemas, ka wõikloppija ja mõni wäike koorelahutaja olema peawad, siis on see küll wäga sootslik põllumajanduse tundmine. (J. Soots, põl.: Mõnes talus tuleb ju nii ette.) Jah, mõnes mahajäänud talus wõib küll tulla.

Aga iseenesest ei ole see mitte põllumajanduse kultuuri tõstmise. Mõnes talus võib tulla ette, et kadakapuust püüt teha, et piima hapendada, aga edenend talud peavad oskama piima saada ja ühiselt ümbertöötamise alal hoida; kus nad aga ümber töötatakse, see on teine küsimus. Ma arwan, et ka teie naabrid arwamisel on, et meil ühismeiereid asutatakse. Esiteks, tuleks vähema kuluga läbi, teiseks, vähema küttega, ja kolmandaks, veel paljude teiste wäiksemate wäljaminekute kokkuhoidmisega. Ja ained saaks ka paremini walmistatud. (J. Soots, põl.: Niisuguste ühisasjadega ei tohiks perenaine tuttawa olla!) Võib ju kõigi asjadega tuttawa olla, ja kui ta sellega tegemist ei tee, unneb see tal ära.

Sai veel selgeks, et Walga maakonnas sennine Helme põllutöökool tarwiliselt ei käi ja Leebikus ka alles kawatsusel on. Tähendati, et sotsiaaldemokraadid siin süüdi olla. Juba minu eelkõneleja, rkl. Piiskar, täendas, et senni juhataja põllumajanduse osakonda Walga maakonnas põllumees; nädal wõi kaks tagasi on see osakond teisele juhatajale edasi antud. (J. Soots, põl.: Mis see osakonnajuhataja saaks teha, kui nõukogu ei tee?) Teie ei saa midagi teha, kui Teil ei ole 51% enamust kusagil esituskogus. Kõik jääb tegemata. Ühte olete saanud siiski teha, olete pannud mehe, kes pidi põllutöökooli korralduses tegew olema, ülikooli. Kõik see seletus, mis härra Soots ette tõi, ei näita sugugi ära, et peaks tingimata olema üks kool Leebikus, teine Helmes.

Juhataja **K. Wirma**: Kuulutan weerandtunnilise waheaaja.

Waheaeg algab kell 12.30 min.

Peale waheaega jätkub koosolek kell 12.50 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu läheb päewakorras edasi.

Põllutööminister **A. Kerem**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma lisaksin endisele selgituseks veel paar sõna juurde. Siin mõned eelkõnelejad on oma kõnedes läbi paista lasknud, nagu oleks põllutöö- ja majapidamiskool üks ja seesama, mille tõttu ei ole mõtet kahetüübi-

lisi koole awada, waid arwawad, et tuleks awada koolid, kus peaksid õppima nii mees- kui naisõpilased põllupidamist ja ka majapidamist. Mina pean ütlemä, et seda mitte nii ei saa mõista. On ju loomulik, et nii mees- kui naiskodanikkudel tuleb põllupidamist õppida ja temaga tegemist teha, kuid nende ülesanded lähewad siiski lahku. On ju teinekord juhtumisi, kus need ülesanded on üksteise wahel läbi põimitud. Ma saan aru, et üksikud perenaised ka peremehe kohuseid täidawad, need on üksikud nähtused, ega nende üskikute nähtused järele ei saa koole seada. On ju wõimalus tütarlastel minna põllutöökoolidesse ja õppida kõike seda, mis poisslastele õpetatakse, ehk jälle ümberpöördult — ka poisslapsed õpiwad põllutöökoolides teatawaid aineid, mida ka majapidamiskool õpetab, kuid teisel määral. Nii oleks loomulik, et meil tulewikus seda teed käia tuleb, kus ühelt poolt põllutöökoolid ja teiselt poolt majapidamiskoolid arenewad. Ka teistes maades wõime sedasama näha. Et meil majanduskoolide wõrk sugugi arenenud ei ole, see on wäga kahju. Et seda wõrku aga edukalt arendada, seda ei suuda muidugi mitte 2. aasta jooksul, kuid siin tuleks lähemal ajal selle heaks midagi ära teha, eriti on põllutööministeeriumil kawatus selleks — kool luua, kus majapidamiskoolide õpetajaid ette walmistataks. Senni, kui neid õpetajaid veel tarwilikul määral pole, on ju loomulik, et mingisuguse majapidamiskooli edenemisest juttu ei wõi olla. (M. Martna, sd.: Kas see asutus tulebki Leebikusse?) Seda mitte, aga see kool wõiks õpejõude Leebikusse anda.

Nii siis, kahetüübilised koolid on möödapääsematud. Muidugi on siin küsimus, kas neid koole ühte majapidamisesse asetada, wõi kahte. Siin tahaksin ühe iseloomuliku nähtuse peale näidata, ja nimelt, et majapidamiskoolid on tekkinud enamalt jaolt ikka põllutöökoolist lahus. Võib olla, et tulewikus see teisiti on, kuid kahtlen. Wõtan üldarwu, 52 põllutöökooli ja 30 majapidamiskooli. Iseenesest ei ole see kogu nii suur, milleni meie põllutöökoolide arw tõusta ei tohiks. Wõiksin wahest oletada, et ta teatud aja jooksul sellestki üle tõuseb. Nimelt kui wõtta aluseks seda, et meil on umbes sajatuhande majapidamise ümber peale maareformi teostamist ja kui siin rehkendada sellega, et iga majapidamise jaoks oleks isik, kes põllutöökooli läbi teinud ja kui arwesse

wõtta seda, et see isik tööd wõiks teha umbes 35 aasta jooksul, siis oleks, keskmiselt wõttes, kui weel arwesse wõtta, et põllutöökoolid mitte vähem kui 30 õpilast igaiüks igal aastal wälja lasta suudawad, — siis peaks olema meil vähemalt 100 põllutöökooli. Kui meie tahame, et mitte ainult peremees ei ole põllutöökooli lõpetanud, waid ka perenaine oleks ette walmistatud, siis peaks meil samapalju majapidamiskooale olema. Nii on puhtteoreetilised kalkulatsioonid, see oleks see üldine eesmärk, kuhu poole meie wälja tahame tulla ja kui seda nii eesmärgiks wõtta, siis paistab minule, et meie siin mitte liialdanud ei ole. Teine küsimine on, kas see wõrk on otstarbekohaselt ära jaotatud. Mina tean, et põllutööministeerium seda wõrku arutas ja leidis, et see wõrk oli enam-wähem ühtlane. Wastaw erikomisjon, kes ka seda wõrku on arutanud, leidis siiski, et komisjonile ei ole kohalikud asjaolud mitte teada ning pidas soovitawaks, et ka maakonnawalitsused selle wõrgukawaga tutvuneksid. Nüüd on ka maakondade arwamised ära kuulatud — need on ka jaatawad ja ma ei tea, kes seda asja siis kompetentne oleks ära määrada. Palju hääli maakonnawalitsustes asja otsustamisel wastu wõi poolt oli, selle kohta meil andmeid ei ole. Enne kui ma selle kawa walitsusele kinnitamiseks esitan, tutvustan teda üldistes joontes weel maakomisjonile, see oleks juba kõik.

M. Martna (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Kui mina selle küsimuse juures sõna wõtsin, siis tahtsin tähelpanu juhtida nimelt selle peale, et niisuguste koolide asutamine, nagu Leebiku ja Helme koolid, see tähendab kahe kooli ükssteise ligidale asutamine, ei ole meie wäikeses waeses riigis mitte otstarbekohane. Siin toonitati, et Leebikus on meierei olemas ja sellepärast tuleb sinna majapidamiskool asutada, kuna 8 wersta eemal Helme põllutöökool on. Kuid kulude eelarwet ei ole meile ette toodud, meile ei ole näidatud, kuipalju Helmes uue meierei asutamine maksma läheks, wõi sisseseades Helme toomine, mis Leebikus juba olemas on. Meie peame ikkagi meeles pidama, et hoolimata kahesugusest nimetusest, põllutöökool ja majapidamiskool, ometi mõlemad meie talupojale wõi põllumehele mõeldud on. Põllutöökoolis õpetatakse põllumehele põllutööd ning majapidamiskoolis põllumehele majapidamist. (W a h e l h ü e p õ l l u m e e s t e r ü h -

m a s t : P õ l l u n a i s e l e !) M i n a s a i n h ä r r a S o o t s ' i s t n i i w i i s i a r u . (J . S o o t s , p õ l . : T e i e s a i t e w a l e s t i a r u .) N o h , h ä r r a S o o t s ' i s t o n m õ n i k o r d r a s k e t e i s i t i k u i w a l e s t i a r u s a a d a ! (J . S o o t s , p õ l . : S e e o l e n e b a r u s a a j a s t .) S e e e i o l e n e m i t t e i g a k o r d a r u s a a j a s t , w a i d s a g e d a s t i k a e t t e k a n d j a s t . — K u i l u g u n i i o n , e t s e a l p e r e n a i s i õ p e t a t a k s e , s i i s o n s e e j u w ä g a h e a . S i i n o n a g a j u t t s e l l e s t , e t t a h e t a k s e l ü h e m a i d k u r s u s i t o i m e p a n n a . E t p e r e n a i s t e l e m a j a p i d a m i s k o o l i d t a r w i l i k u d o n , s e l l e w a s t u e i w a i d l e s o t s i a a l d e m o k r a a t i d e r i d a d e s t k e e g i j a s e d a p e a t e T e i e t u n n i s t a m a , e t s o t s i a a l d e m o k r a a d i d e i o l e h a r i d u s l i k k u d e s j a k u l t u u r k ü s i m u s t e s k u n a g i t e i s t e t a g a s a m m u n u d , w a i d a l a t i e e s r i n n a s s e i s n u d . A g a s i i n t u l e b i k k a g i k a a l u d a , k a s m i t t e n e i d k a h t e k o o l i ü h e n d a d a e i s a a k s j a k a s s e m i t t e o d a w a m e i t u l e k s , k u i n a d k õ r w u t i t õ o t a w a d . K u i s i i n h ä r r a K e r e m t ä h e n d a s , e t p õ l l u t õ o m i n i s t e e r i u m i l o n k a w a t s u s a w a d a 5 2 p õ l l u t õ o - j a 3 0 m a j a p i d a m i s k o o l i , n i n g k a l k u l a t s i o o n i e t t e t õ i , e t m e i l ü k s k o r d 1 0 0 . 0 0 0 p õ l l u m a j a n d u s l i k k u ü k s u s t s a a b o l e m a , s i i s w õ i b s e e k a l k u l a t s i o o n j u õ i g e o l l a , k u i d k i n d l a i d a n d m e i d s e l l e k o h t a w e e l e i o l e . M i n a e i u s u m i t t e , e t m e i e n i i p a l j u s a a m e . Ü h e s t a n d m e t e s a r j a s t , m i s p õ l l u t õ o m i n i s t e e r i u m i p o o l t w ä l j a a n t u d , l e i d s i n m i n a p õ l l u m a j a n d u s l i k k a ü k s u s i 7 0 . 0 0 0 p e a l e a r w a t u d j a s e l l e 7 0 . 0 0 0 h u l g a s o l i 4 0 . 0 0 0 n i i s u g u s e i d , k e l l e m a a s u u r u s m i t t e ü l e n e l j a t i i n u e i u l a t a . N e n d e h u l g a s k a n i i s u g u s e i d , k e l l e l a i n u l t w ä i k e n e m a a l a p i k e n e w õ i k a p s a a i a k e n e t a r w i t a d a o n . M i n a j u l g e k s i n o l e t a d a , h ä r r a m i n i s t e r , e t n i i s u g u s t e w ä i k e s t e k o h a k e s t e p i d a j a d e i ü h t e e g a t e i s e k o o l i e i l ä h e . (J . S o o t s , p õ l . : A g a o l e k s t a r w i s .) W õ i k s i m e ü t e l d a , e t n a d p e a k s i d m i n e m a , k u i d a s j a l u g u o n n i i s u g u n e , e t m e i e p r a e g u s e s i l m a s s u u r e m o s a a s j u m i t t e n i i e i s ü n n i , k u i n a d s ü n d i m a p e a k s , n õ n d a o n k a l u g u n e n d e w ä i k e k o h a p i d a j a t e m a j a p i d a m i s k o o l i s k ä i m i s e g a . T u l e t a k s i n m e e l d e , e t m e i e h a r i d u s m i n i s t e e r i u m i j u h t i w a t e s r i n g k o n d a d e s j a j u h t i w a t e m e e s t e p o o l t a r w a t a k s e , e t m e i e k e s k k o o l i d e a r w m e i e w ä i k e s e r i i g i k o h t a l i i g s u u r o n . O n k a m õ n i k o r d a w a l i k u l t e t t e t o o d u d , j a k u i g i p o l e e t t e t o o d u d , s i i s w ä h e m a l t m õ e l d a k s e j a s o o w i t a t a k s e , e t k o o l i d , m i s ü k s t e i s e s t m i t t e w ä g a k a u g e l e i a s u , n ä i t e k s A m b l a j a T a p a k e s k k o o l i d , s a a k s i d ü h e n d a t u d , e t k o o l i w õ r k k o o l i d e a r w u p o o l e s t m i t t e n i i r i k a s e i o l e k s . S e l p õ h j a l o l e -

taksin mina ka siin, põllutöökoolide arw, kui see üle 80 ulatab, — herra minister soovitas, et neid peaks 100 olema, — ei oleks otstarbekohane. Ja kui nende koolide kohta kawatusi tehakse, siis oleks soovitaw sellejuures ka meie põlluharija rahwa psüholoogiat silmas pidada. Kui teie siis — noh, meie wõime ju Tallinnast peale hakata, — lähete Keilast Pärnuni ja weel mõnikümmend wersta kaugeemale, siis ei leia teie mitte wäga palju põlluharijaid, kes oma pojad täna wõi homme wõi aasta pärast põllutöökooli saadaks, ehk kes ise kooli läheks. Meie talupoja aremine selles suunas on nii wäga wanade traditsioonide, wõi waadete külge seotud ja neid sellest lahti rebida on wäga raske. Nii et põllupidamiskooli 82 peale rehkendada, liig warane on; meie saaksime eslotsa palju vähemaga läbi. Oma riiklikku seisukorda silmas pidades ei tohiks meie selles asjas enesele mitte nii kaugeleulatawat toredust lubada. Mina arwan, et 52 põllutöökooli ja 30 majapidamiskooli lähemas tulewikus meie riigil wõimatu on ülewal pidada ja seda peaks põllutööministeerium Leebiku kooli asutamise juures silmas pidama ning peaks teid leidma, kuidas neid kahte kooli ühendada, mis üksteisele nii lähedal on — wist kõigest wersta 8 on nende wahet.

J. Hünerson (põl.): Lugupidatud Riigikogu liikmed! Niipalju, kui mina selle arupärimise mõttest aru sain, on siin üles seatud eesmärgiks kätte saada seda, et mitte kahe mõisa majapidamist ei maksaks põllumajapidamiskoolide alla jätta, waid ainult üks. Kuna on Helme mõis põllutöökooli majapidamiseks warem määratud, siis tahetakse, et selle juurde jäädaks, ja mitte Leebiku mõisa maad ka kooli tarbeks ei wõetaks, see tähendab maa ühes hoonetega. Seda püüet ei ole imeks panna, sest muidugi teada, et see maatahtjate arust parem on, mida vähem maad wõetakse koolide alla. Iseäranis on need huwid koha peal Helmes elawad, et mitte koolide jaoks suuremaid majapidamisi ei jäetaks, waid et mõisad wõimalikult kõik täielikult ära jaotataks. Kui nad on täielikult ära jaotatud, siis ikka mõni maata mees saaks rohkem maad kui nüüd saab. Niipalju kui mina seda asja isiklikult olen tundma saanud oli Helme mõisas põllutöökooli wastu suur kihin ja kahin, seal on saatkonnad edasi-tagasi käinud maakonna-

walitsuse ja ministeeriumi wahel ja seal ei taheta mitte, et Helme mõisa põllutöökool sisse seatakse, waid et mõis ära jaotataks. Kunni Leebiku mõisa otstarbe selgitamata oli, siis hellitati seda lootust, et see mõis saab ära jaotatud käesolewal aastal, ja et siis kohalikud maatahtjad oma soovid wõiwad täide saata. Nüüd oli see neile aga suureks üllatuseks, kui nad kuulsid, et ka see mõis oli põllutöökoolidewõrku üles wõetud.

Mina usun, et seda arupärimist on algatatud koha peal ja nüüd püütakse seda siin läbi wiia. See on muidugi hea püüet Riigikogu sotsiaaldemokraatliku rühma poolt arupärimisega Leebiku maatahwa poolehoidu wõita, kuid mina arwan, et nemad ei wõiks ära unustada ka teist head ja ausat püüet, mille peale herra Martna on tähelepanu juhtinud, nimelt wastutulelikkust ja sumpaatiat haridusküsimustes ja haridusliikluses asjades. Mina mõtlen, et kui teie teistes haridusliikluses küsimustes kaasaaitajad ja toetajad olete, siis ei wõiks teie põllumajanduse hariduse asjas ka teisele seisukohale asuda. Ega meie teistwiisi edasi ei saa, kui meie omal maal põllumajapidamist arendada tahame. Mina olen näinud, et siin on eelkõnelejad tähelepanu juhtinud selle peale, et ei saadud Helme põllutöökooli majapidamisega aastate jooksul algada ja tähendati seda, et ei saadud sellepärast hakkama, et Walga maakonnawalitsus, keda sellest asjast osa wõtma on kutsutud Helme seltside ja ühisuste poolt, et see eitawal seisukohal oli. Nüüd tähendatakse, et waadake, Walga maakonnawalitsuse põllutööosakonda juhtis ju põllumeeste mees, miks ta ei aidanud Helmes põllutöökooli käima panna. Kuid ärgu unustatagu, et Walga maakonnawalitsus oli endise nõukogu koosseisu juures kokkuleppe-walitsus sotsiaaldemokraatide ja põllumeeste wahel, ja ega seal siis ei saanud põllumehed midagi läbi wiia, millega sotsiaaldemokraadid nõus ei olnud. Mul on kindlasti teada, et iga aasta maakonnanõukogus maakonna eelarwe arutamise puhul Helme põllutöökooli käimapanemise ja toetamise küsimust on arutatud ja et neil kordadel sotsiaaldemokraadid alati kindlasti selle wastu on seisnud. Kui ma tahan õiglaselt wõtta herra Piiskar'i wäidet, mis ta siin tõi, et sotsiaaldemokraadid põllutöökooli wastu ei ole, siis ma tean, et herra Piiskar on Walga maakonnanõukogusse alles läinud aasta walimiste järele liikmeks saanud ja, wõib

olla, et nüüd maakonnawalitsus tõesti selle põllutöökooli Helmes käima paneb. See oleks ju neil suur teene ja seda tunnustaks igaüks, kui nad seda teeks, aga härra Piiskar'il ei olnud enne selleks mingit mõju ja tema ei töötanud ka ise selleks kaasa, et seal oleks põllutöökool käima pandud. Seda seal ei tehtud ja kohalikud seltsid ei suutnud niipalju jõudu koguda, et seal põllutöökooli käima panna.

Nüüd on teine küsimus, kas kaks kooli ei passiks Helme mõisa, niihästi põllutöökool kui ka majapidamiskool. Ma pean tähendama, et härra Wain, kes arupärijate nimel rääkis, mitte selles asjas selgusele pole jõudnud, mis asi põllutöökool on ja mis majapidamiskool. (J. Wain, sd.: Neil on palju ühist.) Kui nendel palju ühist on, ega see siis veel ei tähenda, et nad üks ja seesama on. Kui härra Wain ennast minuga võrdleks, siis välispidi on meil väga palju ühist: meil on mõlemil kaks jalga, kaks kätt, mõlemil on pea otsas, aga ega see veel ei tähenda, et meie üks oleme, waid on ikkagi meie wahel väga palju wahet. Nii-sama on ka lugu selle majapidamis- ja põllutöökooliga. Mõned õpeained on neil ühised, ja võib olla, et kui need kaks kooli oleksid ühes kohas, et siis oleks sellest niipalju tulu, et saaks nende ühiste õpeainete õpetajateks ühed ja needsamad isikud ära kasutada, kellel niihästi ühes koolis kui ka teises wähe tundsid. Aga ma ütlen, on ainult wälke arw neid üksikuid õpeaineid, ja ma ei usu mitte, et tarwidus peaks olema Helme koolis ehk ka Leebiku koolis selle jaoks iseäralisi õpetajaid palgata, neid on seal koha peal ikkagi saadawal rahwaskoolidest, eestikeele wõi kodanikuteaduse ja laulmise tundide jaoks, mis paar korda nädalas on, ja mis enam-wähem kõrwalised ained on. Mis aga eriainetesse puutub, siis on nende kahe kooli wahel lahikuminek väga suur ja seal sellest mingisugust kasu ei oleks, kui need koolid ühes kohas asuksid. Aga ma ütlen, kui küsimust nõnda üles seada, et kas need kaks kooli ei wõiks ühes olla, siis ei saa keegi öelda, et nad mitte ühes olla ei wõiks. Muidugi wõiksid nad ühes olla, kui eeltingimused selleks kohased on. Kui küsitakse, kas ei wõiks majapidamiskool Helmes olla üksinda, et seal on praegu juba majapidamise kursused käimas, siis peab ütleva, et see on täiesti wõimalik, seda ei saa eitada. Nii-sama ei saa ka eitada, et põllutöökool wõiks Leebikus olla. Kõiksuguseid wõi-

malusi on ju olemas. Aga on tarwis küsida, mis on otstarbekohane. Kui põllutöökool Helmesse on seatud, wõi seadaawatsetakse, siis on iseenesest praegustes oludes arusaadaw, et sinna majapidamiskool mitte ei kõlba, sest neid hooneid, mis Helmes olemas, ei ulata mitte kahe kooli jaoks, neid on selleks liiga wähe. Nõnda, et seadke sinna üks kool, ehk teine, aga kahte kooli kokku sinna ei saa. Juba see on üheks suureks põhjuseks, mispärast tingimata teist majapidamist teise kooli jaoks waja on waadata. Mina arwan, et see on niiwõrd tähtis põhjus, et selle põhjal üksinda tuleks nii mõndagi ära otsustada.

Aga ka kahe kooli koostöötamine ühes majapidamises tekitaks mitmesuguseid raskusi ja ei oleks mitte soowitaw. Mina olen tegelikult töötanud niisuguses põllutöökoolis, kus on mees- ja naisõpilased koos; kool on muidugi üks, õpetatakse seal ühte ja sedasama niihästi naistele kui meestele. Ja ma pean ütleva, et iseäranis siis, kui ruumiolud kitsad on, et siis väga raske on niisuguses majapidamises segakooli pidada, nii et seal siiski wiisakas kord walitseks. Ja sellepärast, ütleva, kui kaks kooli lahus peawad olema ühes majapidamises, kus kitsas on ja kus wäike juurdehitamisega mitte midagi veel aidatud ei ole, et siis on palju parem ja otstarbekohasem neid kooli mitte üksteise selga toppida. Nüüd räägitakse, et, waadake, Leebiku mõisa sellele majapidamiskoolil ei ole hea koht. Mina pean ütleva, et mõni aasta tagasi olen ma Leebikus ühe kursuse pidanud, mis mitu kuud kestis sügisel ja talwel ja seal oli 20 õpilast. Meil ei olnud mõisahooneid mitte tarwitada ja meie saime seal ühe kursuse toime panna. Leebikus on juba niisugused wõimalused. Nõnda, et ilma Leebiku mõisahooneteta saime meie niisuguseid kursusi elus hoida mitme kuu kestel. Mina olen mõisamajas käinud ja näinud neid ruume, nõnda, et minu arusaamise järele wõiks seal ilma suuremate juurdehitusteta majapidamiskool käima panna ja tema oleks omal ajal otstarbekohane. Ei wõi mitte öelda, et kõigeparema koht majapidamiskoolile oleks Leebiku, võib olla, kui kõik need mõisad oleksid saadawal, mis seal ümbruskonnas olemas, et siis wõiks leida hoopis paremaid kohti. Aga meie teame, et ministrium ei ole selles seisukorras, et ta wõiks walida sealt, kust kõige parem on, sest suurem hulk mõisadest on juba ära jaotatud.

Nüüd on väga palju tegemist tehtud selle küsimusega, kas ja kuiwõrd ühispiimatälitus on ühele koolile kasulik ja kuiwõrd mitte jne. Peab kindlasti ütlemä niihästi põllutöökoolile kui ka naisterahwaste majapidamiskoolile piimatälitus on väga tarwilik ja otstarbekohane, kuspool ta aga tähtsam ja tarwilikum on, seda on raske öelda. Kui aga keegi arwab, et Helme põllutöökoolile piimatälitus weel juurde asutada on tarwilik, siis eksib see väga, kui mitte teades, siis teadmatalt. Helme mõisast asub paar wersta eemal Tõrwa alew ja seal Tõrwa alewis on suur ühispiimatälitus töötamas. Tema on kaugel koolist; teiselt poolt on ta liiga lähedal, et Helme mõisas weel mingisugust teist piimatälitust käima panna. Kes hakkaks sinna siis piima tooma, kui teise külje alla tahetakse uut piimatälitust asutada. Meie teeksime Helme mõisa piimatälituse walmis, aga ta jääks kuiwale, sest keegi ei hakka ju wesiweskit kuiwale ehitama, see on teada. (J. Wain, sd.: Meierid õpetama wõi?) See tähendab, et perenaise teadmised wõiks olla nii head, kui meeril, kes oma ametit peab. (Wahelhüüe pahemalt poolt.) Kuulge, härra Pool, meie wõime pärast isekeskis selle üle waielda. Praegu ei maksa waielda, kuiwõrd see tarwilik on, sest meie teame seda mõlemad, et see täiesti tarwilik on. Et Leebiku kooli piimatälitus Leebiku mõisa õues asub, siis on see sellele kohale üks pluss. Ma ütlen, et ta ei ole mitte ainsaks põhjuseks, kuid sellelt seisukohalt on meierei tingimata tarwilik. Sellepärast passib Leebiku mõis majapidamiskooli kohaks rohkem, kui mõni teine. Mina juhin tähelpanu selle peale, et mõne paari päewa eest otsustasime meie eelarwe-kommissjonis asja arendada ja organiseerida nõnda, et põllumajanduskoolide juures ühispiimatälitused organiseeritaks. Kui meie tahame järjekindlad olla, siis peame tunnistama ja tõendama, et Leebiku on selle poolest üks kõigeparem koht. Siis juhiksin ma tähelpanu weel selle peale, et Helme on üks niisugune koht, kuhu on raske ühispiimatälitust organiseerida.

Wõib weel öelda, et Leebiku ja Helme on liiaks üksteise ligidal ja sellepoolest ei passi sinna teist kooli asutada. Need, kes ütlewad, et ta ligidal on, tähendawad ometi, et mõlemad koolid passiks ühe õue peale! Siis tähendab, passiwad õieti ligidale. Mina ütlen, kui 10 wersta wahet on, nagu siin, siis on ometi teine ümbruskond

ja teine ringkond. Ma ei tea täpselt, kas seda wahet 10 wersta on, aga ma olen seda wahet sõitnud ja tean, et seda paar tundi sõita saab. (Wahelhüüe.) See on selle järele, missugune kääle kellegil aiste wahel on. Minul niisugust kääli ei olnud, olen posthobustega ehk talumehe wan'kril sõitnud ja tean, et paar tundi Leebikust Helmesse sõiduks ära kulub. Ma ütlen, et selle kauguse määramise juures tuleb seda kindlasti arwesse wõtta, et ei olnud ümbruskonnas teist kohta, kuhu seda kooli asetada. Et sinna maanurka tingimata koolisid tarwis läheb, on wastuwaidlemata.

Wõiks ju paar sõna selle kohta tähendada, mis nende koolide sisusse ja õpekawasse puutub, et siin on täiesti kahe iseäraliku kooli, kahe lahkuminewa kooliga tegemist. Üks on kawatsetud peasjalikult meesterahwaste jaoks, sellest hoolimata, kui siin on küsimus üles tõstetud, et karjalauta ei passi meesterahwal minna. Ma ütlen, teadusliku põllutöö seisukohalt on juba otsustatud, et karjalaudatöö niisama mehe tehtaw on kui... (Wahelhüüe: Härra Soots ütles!) Härra Soots ei ole mitte agronoom, seda saab temale andeks anda, nagu sedagi, kui teie hakkate küsimustest kõnelema, millest teil kõige wähem aimu on. Nii ühe kui teise käest ei ole tarwis nõuda, et neid asju peaks tundma. Aga see ei muuda kõigewähematki. Ma ei usu, ei loodagi mitte, et meesterahwad lähemal ajal meil laudatööd korda saadaks. Ma ütlen, et see on ideaal, mis mõnel maal on juba kätte saadud, ja mille poole ka meie püüame. Niihästi meesterahwastel kui ka naisterahwastel on praegusel ajal seda tarwis õppida. Seda on ühedel täiesti wõimalik ära õppida Helme koolis ja teistel Leebikus. Aga peasi on see, et Helmes walmistatakse neid majapidamise juhtisid, kes wäljas töötawad: heinamaal ja metsas, ka karjalaudas, nagu Teie ütlete, aga mitte kunagi selles ettewõttes, mida meie nimetame koduseks majapidamiseks. Siin on hoopis teised tööd ja teised ülesanded. Põllutöökool on meesterahwastele, nende jõu kohane ja tulewiku ülesannete kohane, kuna aga majapidamiskool on otsast lõpuni naisterahwaste jaoks. Harwa peaks niisuguseid mehi leiduma, kes sinna tahaks minna ja ära õppida, mis majapidamiskoolis õpetatakse. Kui nimetame wäkeloomapidamist ja aiaasjandust, siis on see ainult wäikene osa õpekawast, ma tahaksin öelda, kõr-

waline osa kõigist majapidamiskooli tööddest ja ülesannetest. Peaosa on teist laadi. Esimene peaaülesanne on toit ja ihukate. Selles mõttes on ka ruumide ja aja jaotamine ja õpetajate määramine. See kõik on hoopis lahkuminek põllutöökooli omast. Teine tähtis ülesanne, mis majapidamiskoolis õpetatakse, on naisterahwaste käsitöö ja näputöö, algades ketramisest, kudumisest jne. Ma usun, et mitte ühestki põllutöökoolist teie ei saa niisuguseid õpetajaid, kes seda õpetada võiks, waid seal peaks täiesti eriopejõud olema, kes selles õpetust annawad naisterahwastele. Kui nüüd toitute walmistamise ja naisterahwa käsitöö peale ära kulutatawat tundidearwu arwata, siis, ma ei tea kindlasti, kuipalju, vähemalt üle poole kõigist tundidearwust. (J. Wain, sd.: W ä g a k a h j u !) Siin wõib ju niisuguseid Riigikogu liikmeid ka olla, kes seda kahetsewad, et naisterahwaste haridust ja õpetust antakse. (J. Wain, sd.: Õ p e t a t a k s e w ä l j a õ m b l e m a .) Wäljaõmblemist ma ei räägi, waid ma nimetasin õmblemist. Meie ei ela nagu Palestiinas, kus mingisugused linad, wõi palakad ümber wisatakse. Meil põhjamaal peab riie ümber keha kinni õmmeldud olema. Seda kõike wõib majapidamiskoolis õppida. Seal juba mõned lugupeetud Riigikogu liikmed arwawad, et ma kursusi pean. Öeldakse, et see parempoolsetele tulus olla, aga ma ütlen, et see ka pahemale poolele wõiks tulus olla, nõnda, et teie õpite kindlasti wahet tegema ja aru saama majapidamis- ja põllutöökooli wahel. Aga siis, kui teie siiski aru ei saa, siis wõib küsimismärgi seada tahtmise juurde, aga selle üle meie ei hakka waidlema. (J. Wain, sd.: ... et Teie keelega asja katsute, aga ei hammusta.) Jah, noh, ega meie päris salwamise peal siin wäljas ei ole, peasi on, et asja selgitada. Nüüd näeme meie kindlasti, et waewalt siin kuidagi teisiti talitada wõimalik oleks ja ma arwan, et härra Martna isegi ka sellele seisukohale asub, — kuigi ta arwas algusel, et põllutöökool liig palju maad saab, — et tema siiski sellel seisukohal asub, et meie praegu teisiti talitada ei wõi, kui peame need kaks mõisamajapidamist põllutöökoolide jaoks eraldama. Härra Martna tähendas selle peale, et praegusel ajal, wõib olla, ehk ei saa meie kõiki neid koole ära kasutada ja et ei leidu õpilasi jne. Wõib olla, et selleks arwamiseks omajagu põhjusi on, kuid öelgu härra

Martna, kui meie kümme aastat weel edasi elame, siis meil kindlasti see aeg käes on, kus meil põllumajanduskoolidest puudus tuleb, aga mis meie siis peame tegema, kas meie peame need ärajaotatud maatükid jällegi ühte majapidamisse sulatama... (M. Martna, sd.: K u h u j ä ä b s i i s s e e m a a ?) Waadake, seal on üks tükk maad ära torutatud ja ära haritud. Aga selle peale on täna juba tähelpanu juhitud, et kui teda tükeldada, siis see maaparandussüsteem läheb tingimata rikki. (Wahelhüüe pahemalt poolt: K a s e e k a l ä h e b , m i s r i i k e d a s p i d i k a w a t s e b ?) Riik peab teistmoodi maaparanduskawad seadma, kui ta parandatud maad tahab ära tükeldada. Kui aga on kawatsetud üks maaparandamissüsteem suurmaapidamise jaoks, siis ei kõlba see mitte mitmeks wäikemajapidamiseks. Tehniliselt saab teda igat wiisi korras hoida, kuid juriidiliselt ei ole see läbiwiidaw.

Nüüd ma lubaksin endale paar sõna öelda selle kohta, et põllutöökoolide majapidamised ei saa ega ei tohi liiga wäikesed olla, ja selle jaoks on ka norm, kui suured nad olla wõiksid. Lugu on niisugune, et minul on isiklikka tähelpanemisi ühe põllutöökooli majapidamise kohta, mis liiaks wäike kipub olema, see on, tema on 100 tiinu suur. See majapidamine on selles mõttes wäike, et ta ei suuda mitte iseseiswalt, täieliku haridusega majapidamise juhti ülewal pidada ja see läheb selle majapidamise tulude ja kulude juures liiga kalliks. Tema ei anna sellele juhile tarwilikku tööd, ei suuda ta tööjõudu ära kasutada, aga teisale seda tööjõudu ka kerge rakendada ei ole. Minu arust on see meie majapidamise wiisi juures miinimum, kui üldse kooli majapidamine selle alla käib, kui ta 100 tiinu suur on. Aga parem oleks, kui ta suurem oleks, siis saaks ühele õppinud ja wilunud majapidamise juhatajale tarwilikul määral tööd. (M. Martna, sd.: A g a õ p i l a n e , k u i t a 10 t i n u j u u r d e t a g a s i l ä h e b ?) Waadake, ega seda tarkust ei õpita tiinudest, waid seal on põhjatu hulk tehnilisi wõtteid, mida suures majapidamises esildada saab. (O. Gustawson, is.: K u i s u u r s e e k e s k m i n e t u l u n o r m p e a k s o l e m a ? — W a h e l h ü ü d e d k e s k e l t .) Keskmine tulunorm on hoopis teine küsimus, mis nähtawasti härra Baars'i näib huwitawat, sellest wõime pärast kõnelda. Siin ei ole räägitud sellest küsimusest

mitte tulumaksu pärast, waid ökonomilise organiseerimise ja tasuwuse põhjusel ja sellepärast arwan, et just seda tähele pannes, et tarwilikus suuruses majapidamine kooli otstarbeks kasutada on, ei wõi praegu selle jagamisele asuda, isegi ka siis mitte, kui mõni aasta peaks edasi minema, enne kui seda kooli seal saaks käima panna. Siin tõesti ministeeriumil muud üle ei jää, kui kohalikkudele põllumajanduse huwidele ja soowidele wastu tulla ja neid majapidamisi kooli jaoks jätta, ja wõimalikult ise selleks kaasa aidata kui ka ära kasutada neid seletusi, mis siin ette toodi. Tuleb soowida, et Walga maakonnawalitsus omalt poolt kaasa aitaks, nõnda, et Helmes põllutöökool käima pandaks, ja peale selle weel Leebikus majapidamiskool. Siin on täna sotsiaaldemokraatide poolt seletus antud, mis ka Walga maakonnawalitsuse kohta käib, kes seisab koos sotsiaaldemokraatidest, et seda teha tahetakse. Sündigu see, ja siis õpiksime ka meie, põllumehed, teie tegude järele ka teie sõnadest lugu pidama ja teid austama.

J. Soots (põl.): Lugupeetud rahwasaadikud! Eelkõnelejad härrad põllutöominister ja Hünerson on juba teaduslikult seisukohalt näidanud, et Helmes oleks tarwis põllutöökool sisse seada, ja samuti Leebikus majapidamiskool. Mina tahaks siia juurde tuua weel ühe wäite wastuseks härra Piiskar'i küsimise peale, kas on põllutöökooli juurde wõimalik awada majapidamiskooli. Teaduslikust küljest waadates ei ole see sugugi mitte soowitaw, aga kahtlemata peab ütleva, et kui Peeterburi linn ehitati soo peale, siis on sellega ka näidatud, et soo peale wõib maju ehitada, ja miks siis ei peaks wõima põllutöökooli juurde majapidamiskooli awada. Teine küsimus on, kas see on ka otstarbekohane, ja mis see maksma läheb. Helme põllutöökooli kohta peab ütleva, et Helme härrastemaja ei ole mitte suur, sinna mahub waevalt 35 õpilast, ja kui sinna ka weel majapidamiskool tahetakse asutada, siis tuleb ehitada uus maja juurde, sest et wanasse majja rohkem õpilasi ära ei mahu. Ma ei tea kindlasti öelda, kui palju see ehitus maksma läheb, kuid igatahes oma 20 kunni 30 miljonit tuleks ta tingimata maksma ja see summa oleks asjalt raisatud, kuna ju Leebikus sedasama saab teha ilma raha wälja andmata, järjekult oleks siis ka parem Leebikusse majapidamiskool asutada. Mis puutub

sellesse, et siin räägiti mingisugustest erilistest wanadekodudest, see on hoolekandeadustustest, kuhu wanu inimesi wastu wõetakse, siis mina selle asutuse tarwidust ei ole eitanud. Teda on ka tarwis, aga mina ainult karakteriseerisin, et ühel alal minnakse liiga kaugele, kaugemale kui seda praegusel ajal hädapärast tarwis oleks, aga teisel alal jäädakse ajast maha. Praegusel ajal leiawad kohalikud elanikud selle wanadekodu kaudu linna kultuuri arendamise täiesti ülearuse olewat, sest sellega on liialdusteni mindud, kuna põllumajandusliku kultuuri tõstmisel maha on jäädud. Mis puutub nüüd sellesse, et siin wäideti, nagu wõiks Leebikus ja Helmes mõne isiku huwid selle all kannatada, kui Leebikusse kooli ei asutata, siis selle kohta pean mina ütleva, et Helme mõisa endine omanik on surnud ja tema perekond juba enne Eesti wabadussõda kolis kas Saksamaale wõi Belgiasse, mina kindlasti ei tea. (M. M a r t n a, sd.: A g a L e e b i k u?) Helme mõis on praegu Helme põllumeesteseltsi käes ja seltsi huwi seisab selles, et sinna saaks põllutöökool asutatud. Ükskõik kas riik seda teeb, wõi teewad seda eraisikud, kuid põllumeesteselts oleks esimene seda mõisa põllutöökoolile üle andma.

Leebikus on umbes niisamasugune lugu. Leebiku on praegu alles jagamata ja omaniku käes, ning jagamise asjus on arwamised olemas, et sellest mõisast, kui mitte just südamest, siis vähemalt selle kõrvalt ääremaadest, tuleks tema praegusele omanikule ka maad anda, kuna tema eestlane ja tubli põllumees on. Ma olen kuulnud, et seal koha peal üks pahempoolsete waadetega isik wäga hirmul olla ja karta, et juhtuda wõiks, et mõis planeeritakse majapidamiskoolile wälja ja et korruga kooli ei awata, siis ehk endine omanik wõib olla weel mitu aastat seda maad edasi kasutaks, kas rendile wõtmisel, wõi muul moel. Ma pean ütleva, et kohalikule seltskonnale on see täiesti ükskõik, kellele see mõis rendile antakse, kas tema endisele peremehele wõi mõnele teisele, kohalik seltskond on huwitatud ainult sellest, et sinna majapidamiskool saaks asutatud. Mõis wõib nende tahtmist mööda kas wõi homme päew selle kätte minna, kes sinna põllutöökooli sisse seab. Ja kui tema weel mõne aja endise omaniku käes oleks, selles ei wõi mingit paha näha, sest et endine omanik on täiesti Eesti mees ja tubli põllumees, ning oskab seda maad igatahes

wäga hästi korras pidada. Mis nüüd puutub härra Martna wäitese, et Helmes olla ju ka majapidamiskursusi peetud ja ei olla wajagi sinna kooli asutada, et nendest kursustest küllalt saaks, siis pean ütleva, et kursused on ikkagi üks hädaabinõu, mis kooli aset täidab ja minu arwates tuleb esimesel võimalikul juhtumisel kooli peale üle minna. Kui nüüd härra Martna wäidab, et Helme mõisas olla ka perenaiste kursusi peetud, siis härra Martna jätab targu ütlemata, et neid kursusi ei ole mitte ühel ajal peetud. Seal on peetud ka peremeeste kursusi, aga mitte ühel ajal perenaiste omadega, waid järgimööda, sest ühekorraga pidada ei luba ruumid. Kui siis kahte kursust korraga ei saa pidada, ei saa ka kahte kooli korraga pidada, sest ruumid ei luba, ja siis tuleks, nagu ma juba ütlesin, täiesti uued ruumid muretseda, mis aga palju raha nõuaks.

Siis härra Martna puudutas weel seda küsimust, kas wast põllutöökoolisid liig palju ei taheta asutada. See on nüüd rohkem üldine küsimus. Kuid käesolewal juhtumisel oleks koolid tarwis ka siis, kui Eestis kümme kunni wiisteist põllumajanduskooli asutatakse, see tähendab, 10 põllutöökooli ja 5 majapidamiskooli. Siis mina arwan, et Helmesse ikkagi põllutöökool tuleks asutada, sest see oleks ainukene kool Walga maakonnas. Ja kui ainult kahe maakonna peale tuleks üks majapidamiskool asutada, siis oleks Leebiku selleks wäga kohane, sest ta on Walga ja Wiljandi maakondade piiril ja nende kahe maakonna rahwas wõiks käia selles koolis. Sellepärast mina arwan, kui seda koolide arwu, mida paljaks loetakse, ka märksa vähendada, on koolide asutamine Leebikusse ja Helmesse ikkagi tarwilik ja otstarbekohane.

Juhataja K. Wirma: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Schütz'il.

P. Schütz (sd.): Siin härra Hüner-son kandis ette, et sotsiaaldemokraadid on ikka ja alati põllutöökoolide wastu olnud ja eriti Walga maakonnas on sotsiaaldemokraadid hääletanud Helme põllutöökooli wastu. See ei wasta täpselt tõele. Ka toetusraha andmises. Mina, kui endine Walga maakonnanõukogu liige ja ka praegune, wõin konstateerida, et igakord, kui Helme põllutöökoolile toetusraha määrati, igakord hääletasime meie selle poolt. Antud ei ole toetusraha selle tingimisel, et möödunud maakonnawa-

litsus seisis koos kaldest sotsiaaldemokraadist ja kolmest põllumeestekogu liikmest ja et see põllumeestekogu enamus maakonnawalitsuses ei ole kolme aasta jooksul suutnud Helme põllutöökooli mitte awada, siis on igakord sotsiaaldemokraatide rühm toetusraha poolt hääletanud tingimisel, et see ka awatakse. Ja kui Helme põllutöökool tänini weel awatud pole, siis ei ole see sotsiaaldemokraatide süü.

Juhataja K. Wirma: Sõna faktiliseks märkuseks on rkl. Martna'l.

M. Martna (sd.): Härra kindral Soots kordas weel kord, et Walga maakonna wanadekodu minewat „üle miinimumi“. Mina tahan siin seda kinni naelutada, et härra kindral seda kolm korda kinnitas, et lugu just nii olla. Mina tahaksin siiski oletada, et niisugune arwamine mitte terve põllumeestekogude rühma arwamine ei ole, sest meie maal on hoolekande asi nõnda halvasti korraldatud, kui iganes võimalik. Ja kui nüüd kusagil maakonnas on wanadekodu asutatud ja selle kohta öeldakse, et see on üle miinimumi, siis on niisugune arwamine sotsiaalsetest küsimustest alla igasugust miinimumi.

Juhataja K. Wirma: Esitatud on kaks ülemineku-wormeli, üks rkl. Wain'i poolt, mis kõlab järgmiselt: „Ära kuulates põllutööministri wastust Eesti sotsiaaldemokraatliku tööliste partei Riigikogu rühma arupärimise peale Leebikusse majapidamiskooli asutamise asjus, tunnistab Riigikogu tarwilikuks, et põllumajapidamise koolide wõrk territoriaalselt ja majanduslikult otstarbekohasemalt teostataks ja läheb päewakorras edasi.“

Teine ülemineku-wormel on rkl. Liigand'i poolt ja on lihtülemineku-wormel. Asun hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Motiweeritud ülemineku-wormeli wastu on enamus. (W a h e l h ü ü e: H ä ä l e d ä r a l u g e d a!) Nõutakse hääle lugemist, sellepärast hääletan uuesti. (H ä ä l e t a t a k s e.) Motiweeritud ülemineku-wormeli poolt on 22 häält, wastu 29 häält, sellega on ülemineku-wormel tagasi lükatud. Panen lihtülemineku-wormeli hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Lihtülemineku-wormel on nähtawa enamusega wastu wõetud. (W a h e l h ü ü e: K o o s o l e k l ö p e t a d a.) On ettepanek

tehtud koosolekut lõpetada. Selle ettepaneku kohta on sõna rkl. Köster'il.

O. Köster (as.): Järgmine päewakorra-punkt on Wabariigi Walitsuse wastamine arupärimise peale tasumaksimise kohta wõõrandatud maade eest. Sellele arupärimisele, mis meie poolt esitatud, wastamine on päewakorras seisnud pikemat aega. Omal ajal sai kaudselt meiega läbi räägitud, et kas meie ei oleks nõus selle arupärimise wastamise edasi lükkamisega, sest Wabariigi Walitsus ei olla weel seisukohta wõtnud, ja et wälisminister sel ajal Warssawis oli, sai see päewakorra-punkt edasi lükatud. Nüüd on aga wälisminister kodus ja aega on olnud, et wastust kokku seada. Ma näen wõimaliku olewat selle küsimuse peale täna wastust oodata. See küsimus

on mitmelt poolt kaunis terawaks tunnistatud, siis ei pruugiks seda mitte edasi lükata. Et sellest ükskord mööda saada, teeksin ma ettepaneku see päewakorra-punkt enne koosoleku lõpetamist ära kuulata. Oleks weel üks wõimalus, mida wõiks wastuwõetawaks tunnistada, see oleks — et walitsuse esitaja täna wastaks selle arupärimise peale, kuna aga läbirääkimised wõiksid teinekord ette wõetud saada.

Juhataja **K. Wirma**: Ettepanek on tehtud koosolekut lõpetada. (H ä ä l e t a t a k s e.) Poolt on 30 häält, wastu — 22 häält, — seega on ettepanek wastu wõetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 1.50 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäär **T. Kalbus**.

Abisekretäär **Osk. Köster**.